NEDGANG: Høsten 2007 ble det skutt 4 670 villrein av en kvote på 9 300. Det er 400 færre felte enn i 2006.
Foto: Gunnar Holum, Dovre

To år med stigende fellingstall etter bunnåret i 2004 ble etterfulgt av en nedgang i 2007. I alt ble det skutt 4 670 villrein av en kvote på 9 300. Det er 400 færre felte enn i 2006.

Statistisk sentralbyrå (SSB)

Hardangervidda villreinområde sto alene for det meste av nedgangen med 340 færre felte dyr enn i 2006. Det ble dessuten av ulike grunner ikke jaktet i villreinområdene Vest-Jotunheimen, Blefjell, Svartebotnen og Våmur-Roan i 2007. I 2006 var fellingskvota for landet sett under ett på 11 000 dyr, og 5 100 ble felt. Det ga en fellingsprosent på 46. I 2007 ble 50 prosent av tillatt kvote felt.

Redusert felling på Hardangervidda

Hardangervidda er landets største villreinområde og har normalt også det største utbyttet. I slutten av 1990-årene ble det hver høst skutt 3 000–4 000 dyr i dette området. Etter at området var fredet jaktsesongen 2004, ble det felt 860 dyr i 2005 og 1 038 i 2006. I 2007 gikk fellingstallet tilbake til knapt 700. Fellingskvota ble bortimot halvert fra 3 520 dyr i 2006 til 1 830 dyr i 2007.

Flest villrein felt i Rondane

Rondane villreinområde hadde det høyeste fellingstallet i 2007. I alt ble 887 dyr felt, en økning på knapt 40 dyr fra året før. Ottadalen og Forelhogna er også viktige villreinområder, og her ble det felt henholdsvis 660 og 652 dyr i 2007. Forollhogna hadde den største økningen i utbytte fra året før. Fellingstallet økte fra 272 dyr i 2006 til 652 i 2007. I Ottadalsområdet var det en nedgang på ni dyr fra 2006, det dårligste fellingstallet som noen gang er registrert i dette området.

Oppland på topp

Som i 2006 var Oppland fylket der det ble felt flest villrein, i alt 1 221. Deretter fulgte Hedmark med et fellingsresultat på 1 071 dyr.

Villreinjegere

Statistikk over hvor mange jegere som jaktet villrein høsten 2007, er klar til jaktstart i 2008. Tallene for 2006 viser at det var knapt 8 100 jegere som jaktet villrein, omtrent det samme tallet som i 2005.

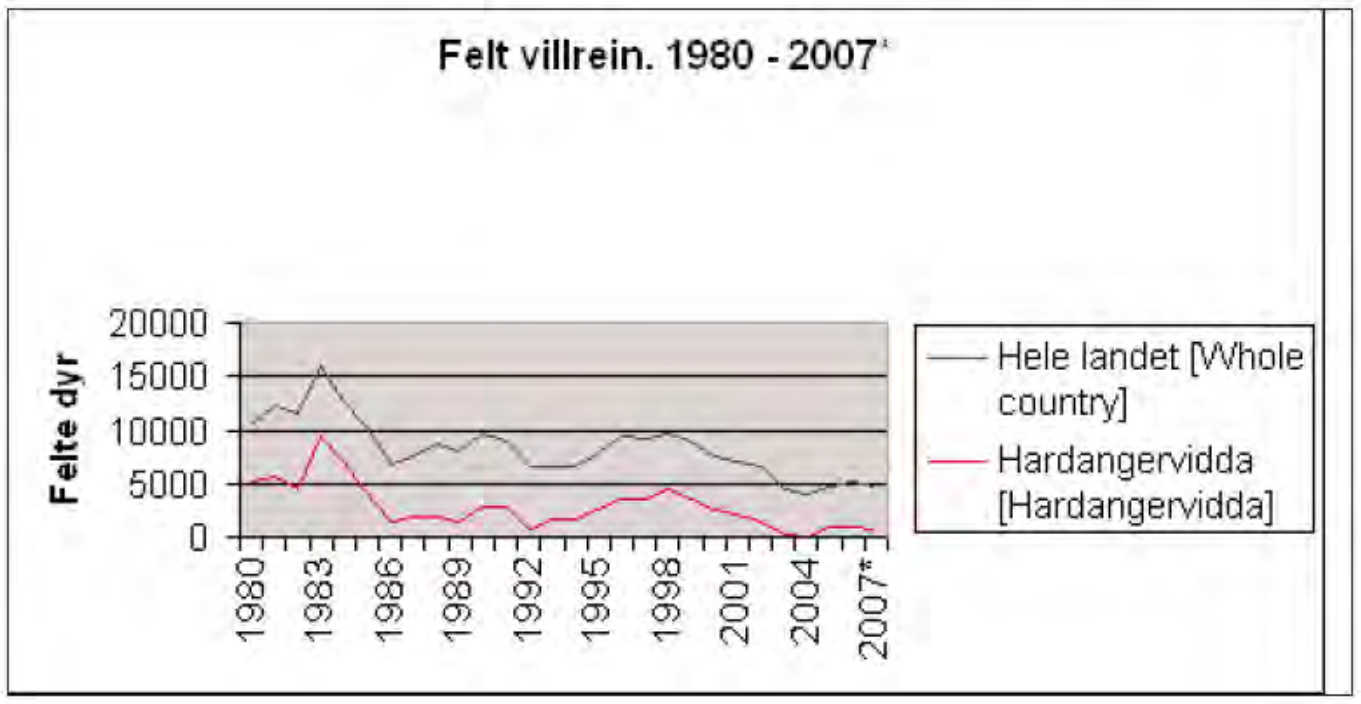

		Hanndyr [Males]	Hunndyr [Females]	Hanndyr [Males]	Hunndyr [Females]	Hanndyr [Males]	Hunndyr [Females]	
Hele landet [Whole country]								
1996	9 395	1 255	1 121	926	517	2 288	3 288	48
1997	9 179	1 148	1 042	1 030	560	2 062	3 337	45
1998	9 761	1 349	1 225	963	475	2 088	3 661	45
1999	8 992	1 162	1 062	1 018	449	2 176	3 125	41
2000	7 631	975	890	740	332	2 071	2 623	36
2001	6 976	1 033	897	704	305	1 710	2 327	50
2002	6 617	1 029	857	638	252	1 737	2 104	58
2003	4 417	640	657	400	177	1 187	1 356	51
2004	3 895	627	513	344	158	1 071	1 182	55
2005	4 817	647	532	443	248	1 567	1 380	47
2006	5 091	648	604	473	219	1 536	1 611	46
2007*	4 670	698	615	395	197	1 279	1 486	50
@2007								
Villreinområde [Wild reindeer area]								
Setesdal Ryfylke	67	15	7	6	2	17	20	26
Skaulen Etnefjella	1	-	-	-	-	1	-	3
Setesdal Austhei	164	34	26	16	13	30	45	49
Hardangervidda	694	94	55	58	32	255	200	38
Nordfjella (Hallingskarvet)	253	29	14	11	10	101	88	39
Oksenhalvøya	3	-	-	-	-	3	-	60
Fjellheimen	86	10	19	11	8	22	16	54
Brattfjell-Vindeggen	156	18	16	24	10	45	43	47
Lærdal-Årdal	33	2	2	6	-	13	10	45
Ottadalsområdet	660	94	109	35	20	178	224	61
Førdefjella	10	-	-	2	-	5	3	100
Sunnfjord	18	1	6	2	-	4	5	78
Snøhetta	342	38	41	26	13	97	127	41
Rondane	887	128	114	88	34	207	316	54
Sølnkletten	308	30	39	19	10	104	106	51
Forelhogna	652	139	114	73	29	103	194	82
Knutshø	223	26	24	11	13	72	77	47
Norefjell-Reinsjøfjell	106	38	29	5	3	19	12	84
Tolga Østfjell	7	2	-	2	-	3	-	14

Overvåkingsprogrammet for hjortevilt:

Oppsummering av resultatene fra villreintellingene i 2007

To sovende bukker under brunsten i Forollhogna høsten 2007. Foto: Roy Andersen

Roy Andersen, Per Jordhøy, Olav Strand (NINA)

I forbindelse med overvåkingsprogrammet for hjortevilt, villreindelen, gjennomførte vi i 2007 tellinger i samtlige overvåkingsområder. Foruten de faste overvåkingsområdene (Forollhogna, Knutshø, Snøhetta, Rondane, Hardangervidda, Setesdal Ryfylkeheiene og Reindalen/Svalbard) bidro NINA til gjennomføring av kalvetelling i Ottadalen. NINA bidro også ved forsøk på kalvetelling i Setesdal Austhei, men tellingen her ble mislykket.

Resultatene fra tellingene publiseres fortløpende på NINA sine hjorteviltsider (www.nina.no/hjortevilt) så snart resultatene fra de ulike tellingene foreligger. På hjemmesiden er det mulig å finne opplysninger om antall flokker, antall dyr, antall kalv, antall bukk, antall simle/ungdyr og den beregna kalveandelen. I tillegg til enkle kommentarer knyttet til tellingene finnes kart med flokkenes lokalisering samt flyrute-tellingene. Fra strukturtellingene har vi oppgitt antall flokker, antall dyr funnet og andel av de ulike kategoriene dyr. Også her finner du enkle kommentarer knyttet til tellingene. Vær oppmerksom på at hjemmesida fortsatt er under utvikling. Vi jobber med å

Tabell 1. Oversikt over resultatene fra kalvetellingene i de enkelte områdene. Af: antall flokker, Tot: totalt antall dyr opptalt, SU: simler-ungdyr, K: kalv, B: bukk 2 år og eldre, K/100S-U: antall kalv/100 simle-ungdyr ± 95% konfidens intervall.

Område	Dato	Af	Tot	SU	K	B	K/100S-U
Forollhogna	27.06.2007	24	2299	1268	702	330	55,4 ± 2,2
Knutshø	30.06.2007	2	1459	918	419	122	45,6 ± 2,7
Snøhetta øst	30.06.2007	7	1619	1126	462	30	41,0 ± 2,4
Snøhetta vest	27.06.2007	5	313	208	96	9	46,2 ± 5,6
Ottadalen nord	27.06.2007	8	1521	961	485	75	50,5 ± 2,6
Ottadalen Sør	27.06.2007	1	317	221	93	3	42,1 ± 5,5
Rondane nord	30.06.2007	3	965	652	264	49	40,5 ± 3,2
Rondane sør	01.07.2007	4	1425	925	431	79	46,6 ± 2,7
Hardangervidda	20.07.2007	19	6564	3607	1626	1332	45,1 ± 1,3
Setesdal Ryfylkeheiene	25.07.2007	17	1070	681	313	76	46,0 ± 3,1

To beitende bukker i Colesdalen på Svalbard sommeren 2007. Foto: Roy Andersen

få lagt ut mer informasjon på disse nettsidene.

I denne artikkelen presenterer i hovedresultatene fra tellingene i 2007.

Kalvetellingene

Disse tellingene ble utført i perioden 27. juni til 26. juli i henhold til standard metodikk (beskrevet i tidligere artikler i Villreinen og i NINA fagrapport 222). I alle «nordområdene» ble det brukt småfly av typen Cessna 172. Det ble benyttet helikopter på Hardangervidda og i Setesdalen.

Årets tellinger var vellykket i samtlige områder. Selv om tellingene på Hardangervidda og i Setesdalen ble gjennomført seint i juli ble det funnet bra med dyr i begge områdene. Dette takket være dyr med radiosendere som ble peilet for å finne flokkene. Kalveandelen var ikke spesielt høy sammenlignet med gjennomsnittet for de respektive områdene. Unntaket er Ottadalen, Rondane Nord og Setesdal Ryfylkeheiene som er på eller litt over gjennomsnittet. (Tabell 1).

Strukturtellingene

I samtlige områder ble det utført strukturtellinger i 2007. Det ble funnet bra med dyr i alle områdene med unntak av tellingene fra Knutshø og Snøhetta der det hadde vært ønskelig med et større antall dyr var opptalt (Tabell 2).

Tabell 2. Strukturtellinger i 2007. Kjønns- og aldersfordelingen er angitt i %. N: totalt antall strukturtelte dyr, K: Kalv, S: Simle et år og eldre, B1:Bukk 1.5 år, B2: Bukk 2.5 år, B3+: Bukk 3.5 år og eldre.

Område	Af	N	K	S	B1	B2	B3+
Forollhogna	5	835	24,7	51,5	5,1	4,7	14,0
Knutshø	3	576	27,6	40,9	10,0	7,1	14,3
Snøhetta øst	1	571	28,5	38,0	8,8	5,1	19,6
Snøhetta vest	12	114	22,8	36,0	4,4	3,5	33,3
Rondane Sør	6	1462	23,9	50,5	5,3	6,0	14,4
Rondane Nord	4	1102	20,3	52,6	6,6	6,5	13,9
Setesdal Ryfylkeheiene	21	725	21,4	48,6	7,3	8,8	13,9
Hardangervidda	6	1001	22,8	45,9	6,5	7,0	17,9
Svalbard/Reindalen	395	992	25,4	44,2	2,9	6,7	20,8

Villreinmannen

Lesjingen, som utvandret til Trøndelag og ble rådgiver i Norsk Institutt for naturforskning, har mye han skulle sagt når det står om villreinens framtidige liv og levnet. Foto: Per Jordhøy

I Rondane går den siste opprinnelige europeiske fjellrein. Per Jordhøy er en av deres nærmeste venner.

Kjell Haugerud, Gudbrandsdølen Dagningen (GD)

TRONDHEIM: Han har jobbet med villrein i Rondane i 25 år. Lesjingen, som utvandret til Trøndelag og ble rådgiver i Norsk Institutt for naturforskning, har mye han skulle sagt når det står om villreinens framtidige liv og levnet.

Som nå, i arbeidet med forvaltningsplanen for Rondane og Dovre. Et planforslag som er møtt med dirrende harme på folkemøter i norddalen og utløst folkeaksjonen «Nok er nok». Stort sett er det fylkesmannens utsendinger som får kjeft på møtene. Men de viktige faglige argumentene de formidler, kommer fra Trondheim, signert Per Jordhøy.

Snart er han ferdig med rapporten «Problematikk omkring ferdsel og villrein i Rondane», bestilt av fylkesmannens miljøvernavdeling i forbindelse med utarbeidelsen av forvaltningsplanen. Rapporten er basert på

Jordhøy forstår godt at anbefalingene han kommer med, kan skape debatt. Det er problematisk og tøft for fjellbygdene i dag – særlig primærnæringene. Og det blir lett motsetninger i forhold til forvaltningen av villrein og dyreliv ellers. Foto: Per Jordhøy

kjent kunnskap om villreinens arealbruk, samt viktig erfaringskunnskap fra området. Jordhøy kan mye om begge deler.

Denne rapporten kommer garantert til å veie tungt når forvaltningsplanen skal få sin endelige ordlyd.

– Vi gir faglige tilrådninger, men det er politikerne som avgjør sakene. Norsk institutt for naturforskning skal ikke blande seg inn i forvaltning og politikk, men være leverandør av faktakunnskap. Vi må regne med at ulike tema kan være kontroversielle, men våre rapporter må stå på egne bein og være objektive, sier Jordhøy.

Han skrev også rapporten om Snøheim og Snøheimvegen og anbefalte at både bygning og veg blir fjernet for å sikre villreinens leveområder. Det ble et spetakkel uten like, med anke til Miljøverndepartementet og engasjement helt inn i Stortinget. Departementet endret ingenting, men siste ord er ikke sagt.

– Det er ikke så merkelig at denne saken vekker heftig debatt. Det er tross alt første gang at en veg foreslås tilbakeført her i landet. Men i tiden etter at rapporten ble skrevet har det ikke kommet fram ny kunnskap som rokker ved dens konklusjoner, sier Jordhøy.

– I norddalen kaller de deg fundamentalist?

– Dersom det er fundamentalisme å legge fram faktakunnskap, er det tett mellom fundamentalistene her i landet. Vi gjør en jobb hvor vi legger til grunn den fagkunnskap vi til enhver tid har. Det gjelder for alle oppdrag, enten det er i verneområder, oljevirksomhet eller kraftutbygging. Det er viktig at vi som fagpersoner har høy integritet og er objektive i det arbeidet vi gjør.

Egentlig var det fugler som interesserte Jordhøy mest da han på slutten av 80-tallet hadde sitt eget prosjekt på Lesjaleirene og rapporterte resultatet til naturforvaltningen. Da hadde han allerede gått på viltstellskole i Danmark.

– Jeg var veldig opptatt av de fine tilpasningene mellom fugler og natur.

Interessen for fugler er fortsatt sterk. Den kan han dyrke i fullt monn på Linesøya på Trøndelagskysten, der han nå bor sammen med familien og 80 andre innbyggere uten bruforbindelse med fastlandet.

– Vi gir faglige tilrådninger, men det er politikerne som avgjør sakene. Norsk institutt for naturforskning skal ikke blande seg inn i forvaltning og politikk, men være leverandør av faktakunnskap. Vi må regne med at ulike tema kan være kontroversielle, men våre rapporter må stå på egne bein og være objektive, understreker Jordhøy. Foto: Per Jordhøy

I flere år var han fjelloppsyn og gårdbruker. Men han fulgte til slutt sin innerste lyst. Det ble ikke garden.

Han fikk jobb i det som etter hvert ble Norsk Institutt for naturforskning.

Der var det Terje Skogland som dro ham inn i villreinforskningen. Han skulle ha en feltassistent da han begynte i Rondane i 1983.

Etter 25 års arbeid med villrein synes Per Jordhøy at han fortsatt har mye å lære. Foto: Per Jordhøy

Skogland er mannen som trolig har betydd mest for kunnskapen om villreinen her i landet og han omtales med den største respekt den dag i dag – 13 år etter sin død.

– Å føre videre hans kunnskap og ideer ser jeg som en forpliktelse og en styrke for norsk naturforskning, sier Jordhøy.

På sin første tur i Rondane, traff Jordhøy også Erik S. Winther.

– Han har vært til usedvanlig god støtte i det feltarbeidet vi har utført i Rondane.

Gjennom 20 år har også Jordhøy hatt Amund Byrløkken fra Sel som fast makker. En mann med stor praktisk kunnskap om fjellet og villreinen.

– En skikkelig fjellkar og en av de mest garvede tradisjonsjegerne i Rondane. Sist, men ikke minst, skal også alle andre dyktige og entusiastiske fjelloppsynsmenn i Rondane ha stor ros for bistand under vårt feltarbeid, sier Jordhøy.

Folks rett til fri ferdsel i utmark står sterkt her i landet. Men menneskelig aktivitet kan komme i konflikt med natur og dyreliv. Da må det reguleres. Forhåpentligvis til beste for begge parter på lang sikt.

Jordhøy forstår godt at anbefalingene han kommer med kan skape debatt. Det er problematisk og tøft for fjellbygdene i dag – særlig primærnæringene. Og det blir lett motsetninger i forhold til forvaltningen av villrein og dyreliv ellers.

– Men kan ikke villreinen tilpasse seg nye forhold og nye omgivelser?

– Når reinen ser folk, oppfatter den en trussel fordi vi har jaktet på den i tusener av år. Det viser seg også at rein i Rondane og Dovrefjell er svært sky, trolig fordi det har vært villrein her hele tiden og ikke vært noen innblanding av tamrein, sier Jordhøy.

Her er vi ved villreinforvaltningens kjerne og et av forvaltningsplanens viktigste mål. Arkeologiske og genetiske undersøkelser viser nemlig at villreinen i dette området utgjør de siste rester av en ressurs som våre europeiske forfedre i Frankrike og Tyskland levde av i tusener av år, mens isen fortsatt dekket Norge og nordområdene. Villreinen i Rondane og Dovre er kosmopolitten som ble nordboer. Den dag i dag er det svært liten krysning av annen rein inn i disse bestandene. De har levd ubesudlet i disse traktene siden isen forsvant for 10.000 år siden. Dermed har vi også et internasjonalt ansvar for å ta vare på dyrene og områdene de lever i.

– Den er helt spesiell. Norge er det siste landet i Europa som har ville stammer av europeisk fjellrein, sier Jordhøy.

I dag er det en livskraftig bestand på over 4.000 dyr i Rondane – en viktig bærer av kultur og kvalitet i fjellområdene.

– Truet?

– Selve bestanden er utrolig bra og er godt forvaltet. Det er arealene og reinens leveområder som er utfordringen. Får vi beholde det vi har i dag av bestander og tilhørende funksjonsområder, er det ikke dårlige utsikter. Men vi kan ikke slå oss til ro med at denne situasjonen vil vare når

vi ser siste tidens trender. Trusselbildet mot villreinen er summen av negative påvirkninger i Rondane. Vi er inne i en periode med hardt press på fjellet. Området er langt og smalt og lett tilgjengelig, sier Jordhøy.

Det er mange bilveger inn, økende hyttebygging og ferdsel og store turistdestinasjoner som Høvringen, området ved Furusjøen og flere andre plasser. For reinen er det viktig at ferdselsbildet får en så vidt skånsom karakter at reinstrekkene på flankene av Rondanemassivet kan opprettholdes.

Reinen i Rondane lever i et område med godt naturgrunnlag. Særlig i de søndre delene er det gode og varierte årstidsbeiter. Det er en stor fordel at den kan trekke sørover våtmarksområdene mot Østerdalen der det er veldig lite forstyrrelser og svært bra sommerbeite. Utfordringen er å få til mest mulig utveksling mellom rein i nord og i sør. Forskningen har vist at kondisjonen på reinen har vært bedre i sør enn i nord.

I et forsøk på å komme fram til den riktige og hårfine balansen mellom villreinens levekår og alle andre som presser på, ble det i 2004 utarbeidet en rapport – «Villrein og samfunn – for bevaring og bruk av Europas siste villreinfjell».

Forvaltere på alle nivå, forskere, næringslivsfolk, turistverter, planleggere, naturvernere, politikere og organisasjonsfolk satte seg sammen i et forsøk på å komme fram til felles målsettinger.

Samtlige var enige om at den norske villreinen fortjener en forvaltning som sikrer den i uoverskuelig framtid. Det må bli en mer helhetlig arealforvaltning for å sikre reinen større sammenhengende leveområder. Det ble gitt råd om hvordan mennesker skal ferdes til fots og med motor. Hvordan forvaltningen skal organiseres og hvordan det faktisk skal være mulig å ha levende bygder nær villreinområdene.

– Mange syntes det ble en fornuftig veileder i forvaltningen. Det var harde diskusjoner for å komme fram til felles mål og denne veilederen er det nærmeste vi kan komme en felles målsetting, sier Jordhøy.

Men han vet også at det stadig vil komme ny kunnskap som kanskje vil endre forvaltningen.

– Du blir aldri utlært i naturen. Du må aldri tro at nå vet du alt. Jeg føler at jeg går på skole hele livet og stadig må stille flere spørsmål. Men jeg er veldig heldig som har fått gjort hobby til arbeid.

NORSK SKOGMUSEUM, ELVERUM

Norsk Skogmuseum er et museum med nasjonalt ansvar for temaene jakt, fangst, fiske, skog, skogbruk og skogindustri og er et av de største besøksmuseene i Norge.

Museet for hele familien, stor aktivitetsmeny hele året – be om vår brosjyre.

NORSK SKOGMUSEUM
Postboks 117
2401 Elverum
Tlf. 62 40 90 00
Faks 62 40 90 50
post@skogmus.no
www.skogmus.no

De Nordiske Jakt- og Fiskedager
7. – 10. august 2008

Norges viktigste møtested for friluftsfolk, jegere og fiskere.

DE NORDISKE JAKT- OG FISKEDAGER 2008 • NSM • NJFF • NSF • ELVERUM 7. - 10. AUG. 2008

Glimt frå eit utruleg fjelliv

Om friluftsmannen, jegaren, historikaren og offiseren Øystein Mølmen

Øystein med ein av sine felte storbukkar. Han var ein framifrå reinsjegar, med ei røynsle få er bekjent av. Bildeutlån: Øystein Mølmen

Kva er det som utløyser den sterke fjellhugen hjå mange nordmenn? Er det noko medfødt eller er det ein tillært tradisjon som går i arv frå slekt til slekt? Svara er nok helst mangfaldige, for fjellet innehar mange av dei kvalitetar folk har hatt trong til i uminnelege tider: Ope, storslege landskap, det frie fjellivet, jaktlege utfordringar, fristande fjellaure og mykje anna.

Per Jordhøy

Eg har gravd meg ned i ein haug meg gamle og slitte hyttebøker frå Lesjafjella, og les til auget vert stort og vått. Dei fortel om fjellivet i rike jakt- og fisketrakter – om strabasar og uver, hausting av gavmild fjellnatur, tunge bører, lange turar, artige episodar og observasjonar – og mykje anna nyttig informasjon. 3–6 timers gange frå Lesjaskog ligg dei enkle, små fjellbuene i Mølmsbotn og Vangsfjella, som var base for Øystein Mølmen og andre sambygdingar sitt fjelliv. Hyttebøkene skildrar besøka her frå midt i 1940-åra. Han var da i sin tidlege ungdom (født 1929). Seinare, i 1966, framgår det av hytteboknotatane at han har vore her heile 200 gonger, og gjennom alle desse turane skaffa han seg ein unik røynsle om fjellet og tilhøyrande flora, fauna, klima og historie!

Kvifor slik søkeljos på denne perioda av fjellivet til Øystein Mølmen? Jau, av di eg trur det var her han la sjølve grunnlaget for det som skulle koma til å prega verksemda hans seinere, med brei formidling av fjellhistoria vår.

Som sambygding og langtids bekjent har det i sannheit vore fornøyeleg å få ta del i innhaldet i denne rikhaldige «skattekista».

Frå snarefangst til fiskekultivering

Det er ikkje tvil om at han fekk med seg god ballast allereie frå barnsbein av, Øystein. Faren Karl var og fjellmann og godt kjent i fjelltraktene rundt Lesjaskog, og far, son og brør var ofte ilag på jakt- og fisketurar. Fjellivet her inne gjekk nok difor i arv frå far til son, slik det ofte var i fjellbygdene før i tida. Om vintrane var det snarefangst etter rype i likantane ikring heimen. Røynslene frå denne fangsten har resultert i eit instruktivt kurshefte om snarefangst. Å få være til stades sentralt i leveområdet til snøhettareinen på 1940-talet var også litt av ei oppleving i seg sjølv. Gjennom krigsåra var det minimalt med jakt på reinen, og bestanden fekk vekse fritt og tiltok utover i 1950-åra til store dimensjonar. Så er det da og sjeldan dei ikkje melder om observasjonar av reinsflokkar på besøka her inne. Eit para-

På 1970-talet var Øystein Mølmen i fleire år jaktguide for HKH Harald (dåverande kronprins). Her har kronprinsen felt ein gild storbukk i Lordalsfjella i 1977. Bildeutlån: Øystein Mølmen

Eit framifrå venskap vart det mellom kronprinsen og familien Mølmen. – Ein alle tiders triveleg mann, fortel Jorun. Bildeutlån: Øystein Mølmen

Alt i gutteåra var Øystein Mølmen levande oppteken av jakt og fangst. Snarefangst av rype i fjellskogbandet nær heimen var ein populær aktivitet, og framleis opp i eldre år dreiv han litt hobbyfangst av rype. Bildeutlån: Øystein Mølmen

dis for reinsjegrar var det her på denne tida. Men historia fortel at bestanden vart altfor stor her ut på 1960-talet og kom ut av kontroll, slik at den braut heilt saman. Utvandring og svolt vart resultatet. I denne tida virka Mølmen som jaktoppsyn her under reinsjakta, ved sida av sitt daglege arbeid i forsvaret på Gardermoen. Human jakt var ein sterk kjepphest for han. Elles var fiske og fiskekultivering ein viktig del av fjelllivet her inne, og med eit vell av fine fjellvatn, tjern, elver og oser var tilhøva her dei beste. Han visste at kraftig hausting i fiskevatna også kan sjåast som kultivering, og mang ei tung bør med fjellets grøde bar han til bygds. I dag ser vi at mange fiskevatn er overbefolka med småfallen og dårleg fisk av di det blir fiska altfor lite der.

Reinsjaktguide for HKH

1960 og -70-talet vart ei utfordrande tid for fjellmannen Øystein Mølmen. Tamreindrifta i fjellområda sør for Lesjaskog tok slutt og han vart da sentral i å få reetablert ny villreinbestand her. I det nye villreinutvalet for Nord-Ottadalen villreinområde vart han sekretær ei årrekkje og vi ser attende på dette som ein suksesshistorie for fremjing av villreininteressene. Det vart ettertrakta å få jakte på dei store og flotte reinsdyra her og jamvel HKH kong Harald (dåværande kronprins) felte prektige storbukkar her, med Øystein Mølmen som trygg guide og kjentmann. I jaktoppsynskorpset i området var han fast medverkande i fleire tiår, og var oppteken av å få ned talet på skadeskyting og ulovleg jakt, noko ein også greide. Han assisterte også viltforskninga, som gjennomførte undersøkingar av villreinen her på 1960-talet. Base for Mølmen vart no etter kvart hytta i Lordalen, inne i hjartet av villreinområdet.

Gransking av den gamle fangstkulturen

No starta gradvis ein ny bolk i fjellivet – kartlegging og gransking av den gamle fangstkulturen. I regi av Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske, Viltforskningen, vart store delar av Snøhettaområdet og Jotunheimen/Breheimen kartlagt og eit stort omfang av gamle reinfangstanlegg vart avdekt. Dette har vore eit banebrytande arbeid for mellom anna å vise kva store arealkrav reinen har om den skal kunne oppretthalde livskraftige bestandar.

Ei rekkje rikt illustrerte bøker har han skrive om emnet, og dette har påverka folk sin haldning til den sårbare reinen og leveområda i positiv lei. Dette arbeidet helt han fram med heilt til han vart råka av sjukdom for få år sidan. Da sørga han for at dette viktige arbeidet vart fylgd vidare opp, gjennom Fylkesarkeologen i Oppland og Norsk institutt for naturforsking, NINA. Fleire år før andre overtok dette arbeidet mottok Mølmen Kongens fortenestemedalje i gull for denne store innsatsen. Det må og seiast at fangstminnegranskaren har hatt framifrå støtte av kone og born under dette arbeidet. Bilda i bøkene hans viser at Jorunn, Bente og Stein Erik har vore trufaste feltassistentar på mange og lange turar!

Levandegjering av krigshistoria

På 1980-talet var Øystein Mølmen også sterkt engasjert i lokal krigshistorie. Ved Digervarden i Lordalsfjella styrta eit tysk bombefly under siste verdskrig og ein tysk soldat omkom. Mølmen var ein sentral aktør i å få frakta ut flyet frå fjellet, og deretter få restuarert det. Det står no på flymuseet på Gardermoen og saman med den tragiske hendinga ved Digervarden er det eit viktig element i krigshistoria. Seinare har Mølmen også gjeve ut ei bok om krigshandlingane i Nord-Gudbrandsdalen.

Det står alltid ei kvinne bak

Eg har ikkje funne dokumentasjon på kor mange kaffekoppar og biteti ho har servert til jegrar, jaktoppsyn og andre hyttegjester på hytta i Lordalen, men eg veit det dreiar seg om svimlande tal! I nærare 60 år har Jorunn vore ei framifrå støtte og kone for mannen sin – under feltarbeid, på hytta og heime på Eidsvoll. Atmosfæra kring henne er alltid prega av romslegheit, omtanke, godt humør og god bakkekontakt – for ei dame!

Hyttebøkene fortel:

Reinsjakt i Vangsfjella fyrst på 1960-talet. Øystein held på å ure ned kjøt av eit dyr han har felt. Han har sett opp ein varde for å finne att staden. Bildeutlån: Øystein Mølmen

Det er 24. januar 1948. Øystein Mølmen og to kamerater er på skitur til Torbudalen for å drive snarefangst etter rype. Dei ser store flykter med rype og første morgonen er det alt god fangst. Dagen etter set det inn med ein veritabel snøstorm frå sørvest som held fram i dagesvis. Det minkar etter kvart sterkt på maten i Liabua der dei held til, og dei ser det naudsynt å ta seg ned til Sunndalsøra, da dei ved å ta seg fram den leia har vinden i ryggen. Dei tek ut kompasskurs og dreg i veg med 0 sikt på denne farefulle turen. Dei har med seg hagler og freistar å skyta på eit par ryper undervegs, men hanene på haglene har fått et isbelegg og sit bom fast. Dei får med mykje strev og møye teke seg ned den stupbratte lia mot Litledalen, sjølv om ei stor snøfonn lausnar og dramatikken er til å ta og føle på. Etter kvart kjem dei fram til Sunndalsøra der dei får lånt pengar til å betale bussturen heimatt til Lesjaskog.

Den 30. april 1960 kjem han også ut for eit forrykande uver, da han skal gå heim over Isløypet. «Jeg fikk det verste uvær jeg har vært ute i, det var bare så vidt jeg kom fram. Måtte ligge flere timer bak en stein, og planla der å gå med vinden til Aursjø damsted». 3 personar omkom same dag i Rondane.

Men også på sommaren kan det vere ufyseleg ver i høgfjellet. Dette skriv Øystein om da han kjem til Miutjønnbu kl 21.00 på kvelden 31. august 1964. «Den mest slitsomme tur jeg har hatt innover hit. Store snømengder og fonner på opptil 2 meter. Har brukt nesten 5 timer fra Gunnabu. Oppe i Meløypet datt jeg stadig nedi til oppunder armene og måtte bruke geværet til å «flyte» på. Forholdene ble verre etter hvert som jeg kom nedover Meløypet, men fikk endelig basket meg ned til Istjønn, men da kom det tett skodde og begynte å snø. Dessuten begynte det å bli mørkt. Imidlertid lettet skodden og jeg fant spor etter en stor reinsflokk som hadde brøytet ypperlig vei, som jeg fulgte flere hundre meter til stor lettelse». Usigeleg godt var det nok å koma fram til Miutjønnbua denne kvelden og få fyra i ovnen og tørka seg. Under denne uversperioden som pågjekk 3 dagar, feira Øystein (truleg ikkje heilt planlagt) sin «35-årsdag og 10 års bryllupsdag», skriv han.

Etter storfisken

Mange fiskevatn var fisketome på den tid Øystein Mølmen tok til å

Øystein Mølmen i sitt rette element, ei av dei mange fangstgropene han har synfart og registrert. Bildeutlån: Øystein Mølmen

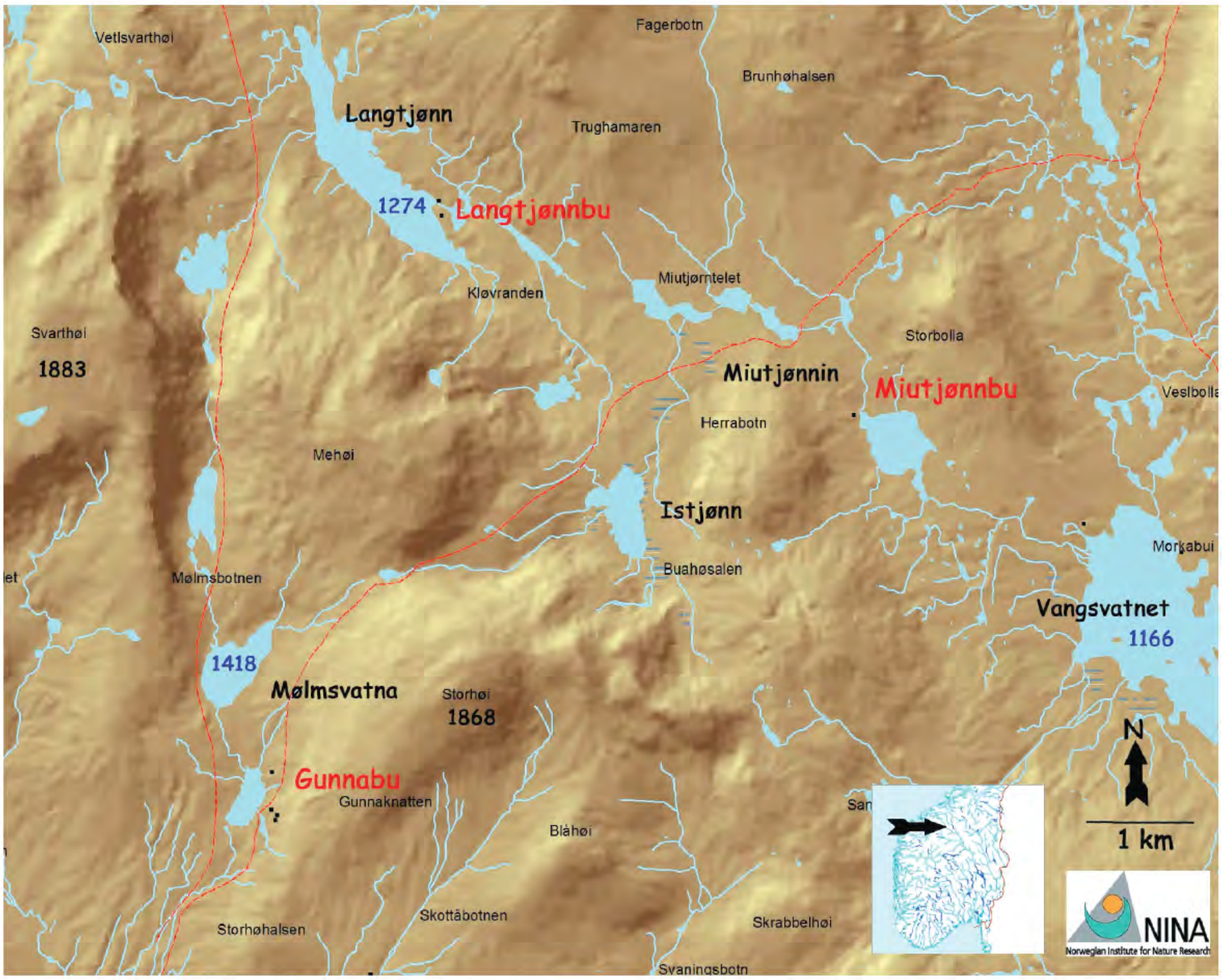

Oversyn over Vangsfjellet og Mølmsbotn, samt hyttene som Øystein Mølmen nytta under jakt og fiske m.v. her i grensefjella mellom Vestlandet og Austlandet. Kart: NINA

utforske heimfjella sine på 1940-talet. Men snart vart det slept sette-fisk og av notatane framgår det at det gjennom åra vart mange tunge turar med yngel til vatna. Det var difor med stor spenning dei skulle sjå på resultatet etter ein del år. Den 27. juli 1950 er dei inne og prøver fisket i ei slik tjønn. Det blir suksess og Øysten får sin hittil største aure; Fjørvekta viste 3 kg og fisken er i «fin-fin form og feit som en julegris». Utover på 1950- og -60-talet blir det mange fine fangster som vert frakta ned til Lesjaskog. 3. september 1955 rapporterer han om «mye fisk, største på 4,25 kg, elles 3 på 3 kg hver». Den 13. august 1958 hadde han fått 12 fisker, «9 stykker meget store på 2 kg». To dager seinere har far og son (Øystein) med heim «46 fisk og de fleste meget store»..

I pinsa 1962 (9–11 juni) er han på skitur til Miutjønnbu. Det er sein vår med mykje snø i fjellet og metert-jukk is på vatna. Men han får 40 fine aurer på «isonglene», og «noe særlig mer er ikke bra, for da blir sekken for tung»… 1. august same år er det framleis mykje is på vatna.

Rikt er fisket i Vangsfjellet – tradisjonane vert ført vidare, og 5. august 1963 er sonen til Øystein, Stein Erik (8 år) med for fyrste gong. Framleis vitjar han Miutjønnbu og freistar fisket i kjente og kjære trakter, no ifylgje med neste fiskargenerasjon – borna Astrid Elise og Sindre.

Fiskekultiveringsarbeid

Mange av fiskevatna i høgfjellet har dårlege gytetilhøve. Nokre gonger vart det nytta sprengstoff for å få sprengt ut gytebekker. Den 9. september 1958 har Mølmen med seg dynamitt for å sprenge ut gytebekker i Vangsfjellet. Han bruker 5 m lang lunte for kvar ladning. «Dette var nødvendig for å komme seg langt nok unna for steinsprut, da det ikke var sikre skjulesteder å krype inn under. Jeg løp 400–500 m for hver sprengning, men likevel datt det ned steiner foran meg».

Jaktoppsynsteneste

Frå 1950-talet nytta Mølmen ferien sin til å vere i fjellet kvart år. Det er nok eit høgdepunkt for han når han

kjem inn til fjellbua si i månadsskiftet august/september og skriv i hytteboka; «Skal nå ligge her i 3 uker og drive som jaktoppsyn, jeger og fisker».

På 1950- og 60-talet var det mykje rein i fjella nord for Lesjaskog (Snøhetta vestområde), og mykje jegrar og mange skadeskotne dyr under jakta. Den 12. september 1952 har Mølmen treft på «en ung forskrekket mann og en skadeskutt bukk». Han hadde da hjelpt til med å få avliva bukken. Skadeskyting og felling av for mange dyr er ein attgangar kva angår lovbrot under jakta i åra som fylgjer.

Men sjølv om det var mykje rein i fjelltraktene her på denne tida, hende det også da at einsidige vindretningar førte reinen til andre område. 1960 var ein slik jaktsesong og nest siste jaktdagen, den 24. september er det « samme fortvilte sønnavind og tomt for rein. Det har vært en merkelig jakt! Reinen forsvant samtidig som den kraftige sønnavinden satte inn i begynnelsen av jakta. Det har siden ikkje vært dyr i disse trakter». Det høyrer med til soga at vinden snudde til nord siste jaktdagen og det er da «snø over alle vidder».

I 1961 er Mølmen framleis jaktoppsyn i Snøhettaområdet og nokre dagar er meir typiske for jakt- og bestandstilhøva enn andre. 3. september i 1961 er nok ein slik dag. Han kjem da frå bua si i Vangsfjellet (Myutjønnbu), og rapporterer da om pent, kaldt ver med nysnø på toppane. «Har sett kollosalt mye rein, antagelig i alt ca 2000 dyr i de nærmeste fjell. Skjøt en skadet bukk ved Svennebykulpen. Fant en død kalv ved Trughammertjønn. Den var skutt i låret og maven».

Fjellet er lunefullt, og gjennom jakttida i 1962 er det vedvarande uver: «Sola har omtrent ikke vært fremme. Regn, snø og tett skodde har vekslet hele tiden. Meget dårlig sommer». Men den dårlege sommaren skremde nok ikkje Øystein frå desse traktene. Til det var han nok altfor glad i fjellet … 12. september 1967 har han besøkt Miutjønnbua heile 80 gonger sidan den kom opp i 1958, men no var det slutt på reinsjakta her. «Reinen forsvant og jeg flytter nå til nye jaktmarker, nemlig Lordalen». Frå hytta si i Lordalen fekk han eit framifrå utgangspunkt til så vel reinsjakter som gransking av den gamle fangstkulturen

Interessante observasjonar

På 1940- og 50-talet var det framleis att ein og annan fjellrev i fjella ikring Lesjaskog. Den 20. mai 1956 kjem Øystein innover Vangsbotn på ski i tungt nysnøføre. Han får da sjå ein svært tillitsfull mørk rev, truleg ein «blårev» (mørk fargevariant av fjellrev). Seinare kartla han og registrerte mange gamle fjellrevfeller i desse fjella. Området er av dei siste lokalitetar ein veit det har vore fjellrev i Lesja- og Dovretraktene. Elles legg Øystein merke til alt som rører seg av stort og smått på sine turar i Vangsfjellet. Frå røyskatt, lemen og hare til linerle, boltit og storfalk. Av og til vaknar han av fjellrypa som sit på taket og karrer når haustdagen demrar. Trivselsfaktoren er høg inne ved Miutjønnbu.

Artige historier

Palmesøndag 1. april 1958 kjem Øystein og Jorunn (kona) til Myutjønnbu etter 7,5 timers marsj frå Eikesdalen under gode føretilhøve. Hun rapporterer om «mye rein på turen og kom i dag meget nær en rein som lå og sov. Tok nærbilder av den. Øystein kastet en snøball på reinen og traff den midt i skallen!» (Om dette var aprilsnarr fortel ikkje historia noko om). Skjærtorsdag 4. april 1958 er Øystein og ein kamerat på skitur til Langtjønnbu i Vangsfjellet. På turen kom dei over eit jervspor, noko som var sjeldan på den tid. Dagen etter kjem det ein liten reinsflokk som blir gåande bak hytta. Ved hjelp av reinsskinn og gevir som dei finn i bua, kamuflerer

Karl Mølmen (Øysteins far) med storfangst frå Langtjønn 1966. Kvalitetsaure av beste merke må ein kunne seie.
Bildeutlån: Øystein Mølmen

dei seg og går ut for å sjå korleis reinen reagerar. Men «forsøket mislykkes delvis, for ikke å si fullstendig. Da vi nærmet oss reinen, kom det ei

Duggurd i Miutjønnbua 1961. Meny: Fersk reinskjøt. Bildeutlån: Øystein Mølmen

Øystein Mølmen har sjøl vært en ivrig bidragsyter i bladet Villreinen. Her er noen av artiklene som han har skrevet:

1987: Den gamle fangstkulturen i Snøhettaområdet
1990: Ottadalen villreinområde
1993: Glimt fra Ottadalsområdet
1997: Er vi på spor etter istidens reinsdyrjegere?
1997: Gamle glimt fra Ottadalsområdene

sterk vindkule og reinsskinnet blåste rett til værs – reinen ble vettskremt og for sin vei».

Elles var ikkje Øystein framand for å freista nye delikatessar. «I går (15.9.1965) smakte jeg for første gang på reinsmjølk da jeg mjølket en skutt simle. Et alldeles ypperlig produkt som jeg kommer til å prøve senere. Tror ikke det er vanskelig å få ut en halv liter av en kalvsimle».

Oppdaging av kulturminner og fangstanlegg

Alt på 1950-talet fatta Øystein Mølmen interesse for dei gamle fangstminna i fjellet, og den 5. september 1959 har han funne enda «2 nye steinbuer samt en dyregrav».

Den 18. september har Mølmen vore på Storhø i Vangsfjella, etter ein tur med 1500 settefisk som han skulle setja ut i vatna her. På Storhø finn han «en pilespiss av jern fra oldtiden. Pilen hadde tydeligvis truffet en stein og brukket og spissen hadde skjenet opp på den steinen jeg fant den. Stort tap for eieren på den tiden»..

15. august 1965 har Øystein besøk av arkeologen Arne Skjølsvold og forskeren Tore Fossum på Miutjønnbu, båe interessert i fjellhistorie. Dei skriv at dei er her på befaring i 3 dager «for å registrere minner etter den gamle høyfjellsjakten og fangsten. Steinbuer, graver og bågåstiller er tegnet, fotografert og beskrevet, og takket være Øystein Mølmens utrettelige arbeid med denne saken vil det være mulig å samle enda en mengde materiale i årene framover, slik at de gamle reinsjegeres saga kan bli beskrevet fyldig og godt».

I 1979 fann Øystein Mølmen og ein oppsynskollega eit nytt fangstanlegg under noko særskilte omstende. I «eit overhendig uver» kom dei over dette i dalsøkket mellom Fellinghø og Trihø i Lordalsfjella. Dei hadde fylgd spora til ein stor reinsflokk og søkte ly for uveret innved ein steinmur, som viste seg å vere ein fangstbås som hadde vore nytta til fangst av rein for 1000 –1500 år sidan.

Viltgranskingar

Øystein Mølmen yter alltid god støtte og entusiasme i samband med viltgranskingar. Den 15. mars 1963 kjem han med morgontoget til Lesjaskog. Rett etter framkomst kl 05.15 dreg han rett til fjells. Turen går til Torbudalen og Sunndalsfjella, der han skal sjå etter rein og beiter.

Under jakta i 1963 er han med i eit korps som skal samle inn kjever for vitskapelege granskingar, mellom anna for å sjå på reinen sin kondisjon. På denne tida har dei merka seg at beita tek til å bli svært slitte. På vinteren i 1964 framgår det av hytteboka at «Reinbeitet synes å være så dårlig som vel mulig. Lavdekket som for 4–5 år siden lå som et tykt teppe på rabbene rundt bua kan ikkje lengre påvises». I september året etter skriv han at «oppfatninga blant jegerne er at reinstammen har gått sterkt tilbake i antall siden siste jakt». På denne tida var nok bestandskrakket eit faktum, og fyrst i dag – over 40 år etterpå – kan ein seie at bestanden og beita er «reparert».

Gode fjellvener:

Eg vonar at desse glimta frå Øystein Mølmen sitt rike fjelliv kan fremje interessa for, og kjærleiken til fjellet hjå mange, flittige lesarar. Som mange veit er norske fjellområde i dag truga av nedbygging og sterk forringing. Dette innebær og at leveområda til fjellet sin nøkkelart, villreinen, blir oppsplitta og forringa. La oss slå ring om fjellet og tilhøyrande fauna, slik at også etterkomarane våre kan få ta del i det frie fjellivet og jakta på grådyra, slik våre forfedre har gjort det i tusener av år!

De gamle fjellbuene

Gråhøbua (Garvaghbua) i Rondane ble oppført av Tor Øygarden for den engelske lorden Charles H. S. Garvagh i 1860-årene.

De gamle buene og burestene vi finner rundt om i fjellet vitner om virksomheter og levesett som få vil ønske seg tilbake til. Fotturisten, rypejegeren eller molteplukkeren som går seg på slike levninger etter tidligere tiders overnattingssteder eller boplasser, vil vel stusse litt og kanskje reflektere over hva mon dette byggverket har tjent til.

Tekst og foto: Bjørn Wegge

Og det kan det være grunn til. For de enkelte buene, eller restene etter dem, har nok huset mange slags folk i ulike ærender. Uansett representerer burestene verdifulle kulturminner som bør vekke interesse og avtvinge respekt fra den som kommer over dem.

De eldste boplassene stammer utvilsomt fra nomadiske veidefolk som streifet omkring i fjellheimen, stadig på utkikk etter villreinflokkene. Fangstanleggene krevde både tilsyn og aktiv innsats fra jegerne. Derfor er det kanskje ikke overraskende at vi finner både rester etter boplasser og faktisk også gravrøyser i nærheten av de største fangstanleggene.

Under denne svære helleren under Sagtind i Verkilsdalen i Rondane tok Sonja og Edvard Barth en jordprøve som viste at her hadde det bodd folk for mer enn to tusen år siden.

Helleren et lite stykke oppe i Stygghøa har trolig vært nyttet som boplass for jegere som overvåket det omfattende fangstsystemet omkring Dørålvatnet i Rondane.

Ikke så langt unna helleren i Stygghøa finner vi en gravrøys.

Seinere, da gravfangsten av villrein gikk mot slutten, kom det andre fangere til fjells. Det var falkefangere som hadde reist den lange veien nede fra kontinentet. De etablerte seg gjerne nær toppen av slake fjellhøer i viltrike områder der også rovfuglene hadde sine jaktrevirer. Selve fangstanlegget lå gjerne på høyeste punktet på høa, mens fangeren selv hadde bua si et lite stykke unna. Her matstelte han seg og her sov han gjennom de mørkeste timene av natta. Det må ha vært en ensom tilværelse. Men til gjengjeld var fortjenesten god, dersom han klarte å fange mange falker innen vinteren kom.

Aldri var vel fjellet så intenst utnyttet som på 1800-tallet og utover mot siste verdenskrig. De rike beitene ble i stor utstrekning utnyttet av store bølinger med driftefe. Når høsten nærmet seg, drev gjeteren de velnærte dyrene fram til markedene i de store byene. I enkelte fjellområder med rikt sommerbeite, så som innenfor Knutshø og deler av Snøhetta villreinområder, finner vi restene etter svært mange *felægere*. Her lå gjeteren med buskapen og her murte han opp en simpel gjeterbu.

De første setrene var allerede bygd da de omfattende fedriftene la beslag på fjellbeitene. Setereierne så naturligvis ikke alltid med blide øyne på beitekonkurrentene, og det oppsto ofte heftig strid om beiterettighetene. Fjellhistorien forteller om mange dramatiske konfrontasjoner og rettssaker om disse. Ettersom fegjeteren og setereieren hadde samme ønsker og behov for godt beite, tilgang på vann og velegnete terrengforhold, ble nye setrer ofte anlagt på de gamle felægrene når de

Helleren ligger bare 150 meter bortenfor det kjempemessige massefangstanlegget i Verkilsdalen.

Like nedenfor fangstanlegget i Gravhøa ligger en burest med halvannen meter høye murte steinvegger. Trolig ble dyregravene voktet av fangstfolk som holdt til i denne bua for vel fem hundre år siden.

Den store fangstbåsen i Gravhøa i Rondane er en del av et omfattende system med ledegjerder, bågåstøer og dyregraver.

regulære fedriftene opphørte. Mange setrer og setergrender bærer fortsatt navn etter det opprinnelige lægeret.

Fisket i fjellsjøene har alltid betydd mye for husholdningen. Og skulle man drive effektivt, var det nødvendig med både båt og garn og annen redskap. Omkring fiskevannene finner vi nå både nye og gamle naust. De eldste ble bygd på en tid da farkostene var snekret hjemme på gården og lenge før påhengsmotorer og liknende hjelpemidler var oppfunnet. Ikke alle hadde en egen overnattingsbu under fisket. Det var derfor ganske vanlig at naustet også tjente dette formålet. Mange av de gamle burestene vi finner i sjøkanten var overnattingssteder under fisket og tjente som naust når isen og snøen la seg over fiskeplassene

Det meste av vinterfôret måtte hentes i utmarka. Ved starrmyrer og utmarksslåtter ble det bygget løer og kvilebuer. Disse siste kunne være gode å ty inn i når slåtten ble avbrutt av uvær eller når frosten beit som

Denne vesle laftete måssåbua står under Streitkampen på grensa mellom Dovre og Folldal og tilhører garden Nedre Gåshovde.

Ved toppen av Fonnhøa i Folldal østfjell finner vi restene etter et komplett anlegg for falkefangst. Bua som fangeren bodde i, er dels gravd inn i jordbakken og veggene er murt opp av steiner. Det opprinnelige taket var hellelagt. Buresten måler bare 1,8 x 2,2 meter (innvendig). I motsetning til i rypefangernes buer, de såkalte rypehusene, som lå nede i bjørkeskogen, er ildstedet plassert i det innerste hjørnet av bua.

verst da fôret skulle hentes hjem på vinterføre.

Tilsvarende med de gamle mosehusene (*måssåbuene*). Disse finner vi gjerne i mer karrige fjellområder der reinlav (*kvitmåsså*) utgjør den viktigste vegetasjonen. Flere av de eldste måssåbuene var murt opp av stein, seinere ble det mer vanlig å føre opp enkle hus i reisverk uten noen form for isolasjon. Ikke så sjelden finner vi en enkel stall for hesten bygd inntil kvilebua.

Restene etter den gamle gjeterbua ved Svånålægeret i Snøhettaområdet.

Gammelt seterhus i Veodalen i Jotunheimen.

Klemhuset i Dørålen i Rondane ble brukt av «Gamal-veslin» (Ola søre Øyen d.y.) og Jehans Øien først på 1800-tallet. Legg merke til den fint murte lysovnen i hjørnet.

Snarefangst av ryper var alminnelig utover i bygdene på 1800-tallet og helt fram til siste verdenskrig. Fortsatt drives snarefangsten i noe omfang, særlig nordpå. Men veidemannslivet er neppe så primitivt og stridt som i gamle dager. De gamle bygde seg små buer, såkalte rypehus (*ruphus*) som tjente som overnattingsplasser i fangstperioden. Ettersom dagene var korte og fangstområdet ofte lå langt til fjells, var det ikke aktuelt å bruke hjemplassen som base. Rypehusene ble gjerne gravd inn i jordbakken i skrånende terreng. Når snøen la seg dyp over og rundt den vesle kåken, ble det ganske lunt der inne. Og med en god varme på den vesle *lysovnen* (peisen), som gjerne var murt opp i hjørnet nærmest inngangsporten, kunne det til tider bli rett trivelig å være der. Vi som snarefangerne, nødt til å basere seg på overnatting i selve jaktområdet. Stein var selvfølgelig det lettest tilgjengelige byggematerialet, og ettersom jakta oftest foregikk før den første snøen la seg, var neppe frosten det største problemet under fjelloppholdet. De gamle jaktbuene i høyfjellet var sjelden gravd inn i bakken, men til gjengjeld alltid plassert i nærheten av en vassåre og godt i ly for vær og vind. De visste nok hva de gjorde, de gamle, for svært ofte finner vi de gamle jaktbuene i nærheten av dyrenes faste trekkveier. Trekkveier som reinen fortsatt bruker.

Ved bredden av Kvittjønnin på grensa mellom Dovre og Folldal i Knutshøområdet, finner vi restene etter en gammel bu som tilhørte garden Søre Slåen. Bua tjente som naust i vinterhalvåret og som husvære under fisket i tjønnet utenfor.

finner restene etter de gamle rypehusene i fjellbjørkeskogen, midt inne i det beste rypelendet. De ligger nesten bestandig i nærheten av et oppkomme eller en bekk med åpent vann. For heller ikke de gamle gadd å gå lengre etter kaffevann enn det vi gjør. Rypehusene var små, oftest ikke mer enn 4–5 kvadratmeter store (innvendig) og hadde bare liggeplass til én, høyst to fangstmenn.

Villreinjakta før i tida var også mer primitiv enn slik vi opplever den. Fjellet var heller ikke forsynt med bilveier som nå. Avstandene var større og jegerne var derfor i stor grad avhengige av å ta beina fatt. Derfor var de også, på samme måte

Den allsidige bruken av fjellet skapte også et behov for kvilebuer og overnattingssteder for farende folk. Nær de gamle ferdselsveiene der folk travet og gikk sommerstid eller der hele hestefølger kom trekkende med fôrlass vinterstid, ble det gjerne oppført høvelige kvilebuer. Mange står der ennå. Men de færreste nyttes nå til annet enn å gi skydd og varme for tilfeldige skiløpere eller rypejegere som kommer forbi.

Selv om den enkelte bua ble oppført for å brukes i tilknytning til en

Rundtomhuset (Solglytt) ligger ved vinterveien gjennom Kvitdalen i Folldal østfjell. Her har mang en kjørekar og mange hester funnet god kvile.

Tamrein i Rondane

Grunneiere og jaktoppsyn i Gudbrandsdalen hevder at tamrein er i ferd med å blande seg med villreinen i Rondane. I fjor høst ble det skutt en merket tamreinbukk i området. Det opplyser fjelloppsyn Per Erik Sannes til NRK Hedmark og Oppland.

bestemt aktivitet, sier det seg selv at mange av dem etter hvert også ble brukt av andre i andre ærender. Disse gamle buene var sjelden avlåst og fjellfolk kunne trygt ta dem i bruk dersom de ikke allerede var opptatt. Vi vet for eksempel at mange folldøler brukte både kvilebuer, rypehus og gjeterbuer når de dro over fjellet til Dovre i kirkebesøk eller for å hilse på skyldfolk. Og mange moltesankere og hesteletere har funnet god kvile i gamle seterhus og jaktbuer.

Landets største hjorteviltseminar 'Hjort 2008'

Sett av 2. - 3. september nå!
Du bare må være med...

Norsk Hjortesenter
www.svanoy.com hjort@svanoy.com
Tel. 57 75 21 80 Faks 57 75 21 90

Villrein i Rondane Nord, fotografert fra fly den 29. juni 2006. Foto: Arne Nyaas

Konstruktivt samarbeid i nord

Det har i løpet av 2007 blitt startet opp og gjennomført flere ulike prosjekter på nyregistrering, innsamling og sammenstilling av villreindata i Rondane og Sølnkletten villreinområder. Villreinutvalgene i Rondane har startet et prosjekt på innsamling av historiske data i Rondane. Flere institusjoner har gjennom et samarbeid startet arbeidet med å registrere områdebruken og kartlegge gamle fangstanlegg på Tjønnseterfjellet. Sølnkletten villreinnemnd har gitt ut et kart over områdebruken i Sølnkletten. Norsk Villreinsenter Nord har fått i oppdrag å stå for en oppdatering og sammenstilling av alle tilgjengelige villreindata i Rondane og Sølnkletten, og dette skal danne det villreinfaglige grunnlaget for den nye fylkesdelsplanen for Rondane og Sølnkletten.

Håvard Rønning[1], Ingar I. Elgevasslien[2] og Raymond Sørensen[3]

1. Sekretær Villreinutvalget for Rondane Sør
2. Sekretær Sølnkletten villreinnemnd
3. Norsk Villreinsenter Nord

I 2007 søkte Villreinutvalgene i Rondane Sør og Rondane Nord midler fra Villreinnemnda i Rondane til et prosjekt for innsamling av historiske villreindata i de to villreinområdene. Målet med prosjektet er få samlet mest mulig registrerte villreinobservasjoner i området som for eksempel kan brukes til grunnlag for arealbrukskart.

Høsten 2007 startet arbeidet med å kontakte personer som kunne tenkes å ha dagboknotater eller andre nedskrevne kilder med villreindata fra Rondane Sør og Rondane Nord.

Med villreindata i denne sammenheng menes synsobservasjoner hvor blant annet dato, stedsangivelse, flokkstørrelse og flokktype er registrert. Helårsansatt oppsynspersonell som er, eller har vært oppsyn hos fjellstyrene og hos andre medlemmer i utvalgene ble i første omgang kontaktet, men også andre personer med tilknytning til områdene. Øyvind Rønningen fra Fåvang har for eksempel gjennom sitt arbeid som sauegjeter på Ringebufjellet bidratt med sine villreinobservasjoner fra 1982 og fram til i dag.

Villreinutvalgene arbeider også med andre registreringsprosjekter som har pågått over ulike tidsperioder. Grunnlagsdata fra disse registreringene er samlet inn i dette prosjektet. I Rondane Sør er en stor mengde data tilrettelagt fra registreringsskjemaer som Stor-Elvdal Grunneierforening og Fampen Villreinområde har delt ut til sine jegere og rettighetshavere.

Arbeidet har så langt resultert i en betydelig mengde data fra mange personer. Data finnes nå fra 1978 og fram til i dag. Antallet observasjoner varierer selvsagt fra år til år og gjennom årstidene, og mellom områder. Det er for eksempel en naturlig dårligere oppdagbarhet i skogområdene sør i Rondane Sør.

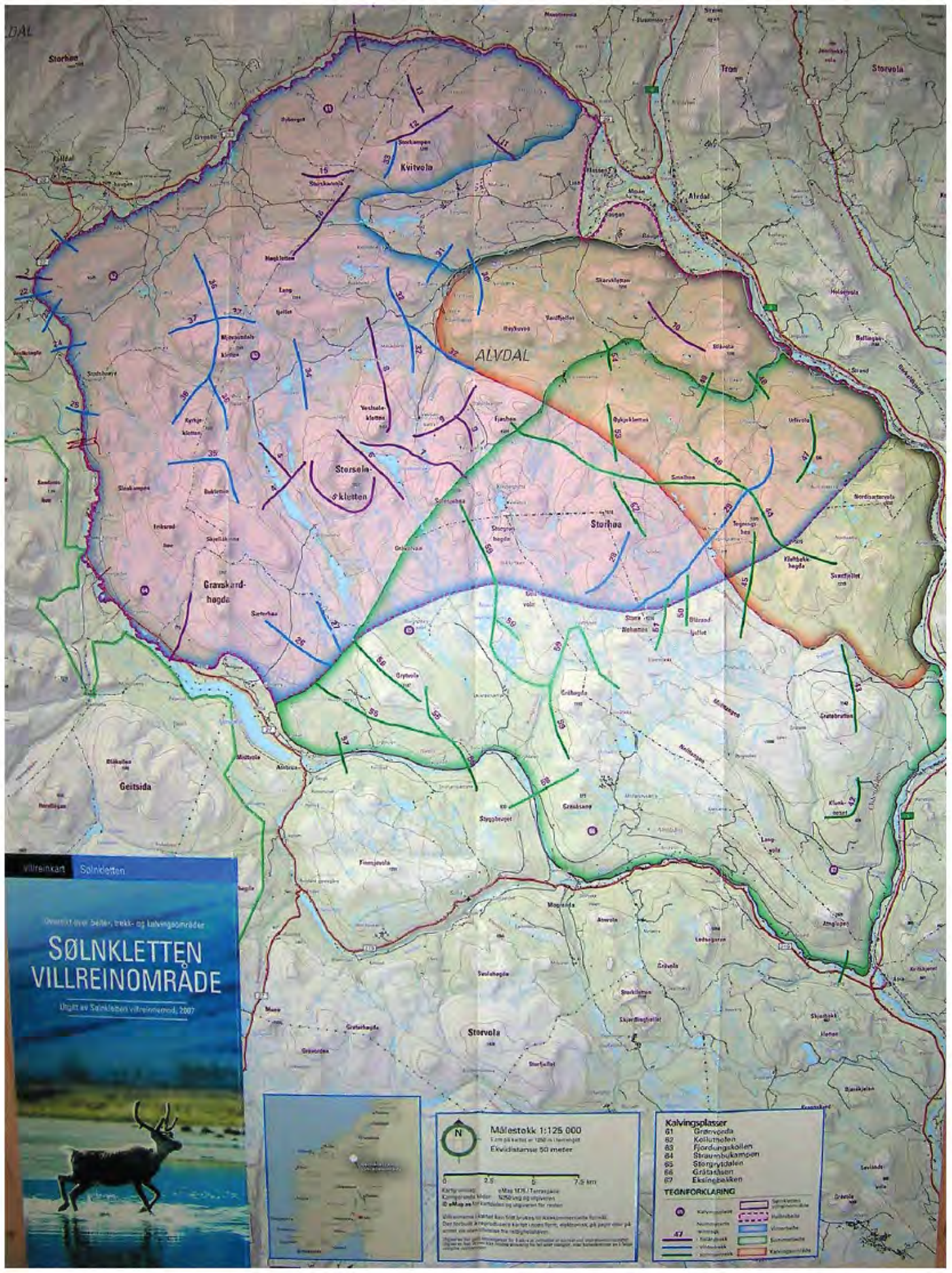

Figur 1: Nytt kart som viser oversikt over beite-, trekk- og kalvingsområder i Sølnkletten villreinområde. Utgitt av Sølnkletten villreinnemnd, 2007.

Registrering av villreinen sin områdebruk og kartlegging av gamle fangstanlegg innen observasjonsområdet i Nord-Fron og Sør-Fron

I 2007 startet det opp et prosjekt på registrering av villreinen sin områdebruk og kartlegging av gamle fangstanlegg på Tjønnseterfjellet i Nord-Fron og Sør-Fron kommune i Rondane villreinområde. Dette er et prosjekt som skal gå over 3 år og hvor målet med registreringen er å få mer kunnskap om hvordan reinen utnytter Tjønnseterfjellet og randsonen innenfor leveområdet i Fron-kommunene. En rekke institusjoner er med og støtter dette prosjektet: Villreinutvalget for Rondane Nord, Villreinnemnda for Rondane, Oppland Fylkeskommune, Fylkesmannen i Oppland, Nord-Fron kommune, Sør-Fron kommune, Vulufjell Fjellstyre og Sødorp Grunneierlag.

Feltarbeidet ble i 2007 utført av villreinutvalget for Rondane Nord i samarbeid med lokale jegere og seter-eiere. Feltarbeidet gikk ut på å observere rein og sportegn etter rein og samle inn data om flokkstørrelse, flokktype og oppholdssted (GPS-posisjon). Feltarbeidet ble utført i perioden 3. april til 20. desember og resultatet var 38 flokkobservasjoner og 6 sporobservasjoner. 12 observasjoner ble gjort innen Sør-Fron sine områder og 32 innen Nord-Fron sine områder. De fleste av disse observerte flokkene var bukkeflokker og flokkstørrelsen varierte fra 1–40 dyr.

I tillegg til registreringer av reinsflokker har det også vært utført en registrering av fangstanlegg for rein i midtregionen i Rondane, og på Tjønnseterfjellet spesielt. Dette er gjort for å bedre forståelsen av reinens opprinnelige trekkmønster i området. For 2007 resulterte dette i registreringer av tre fangstgroper ved

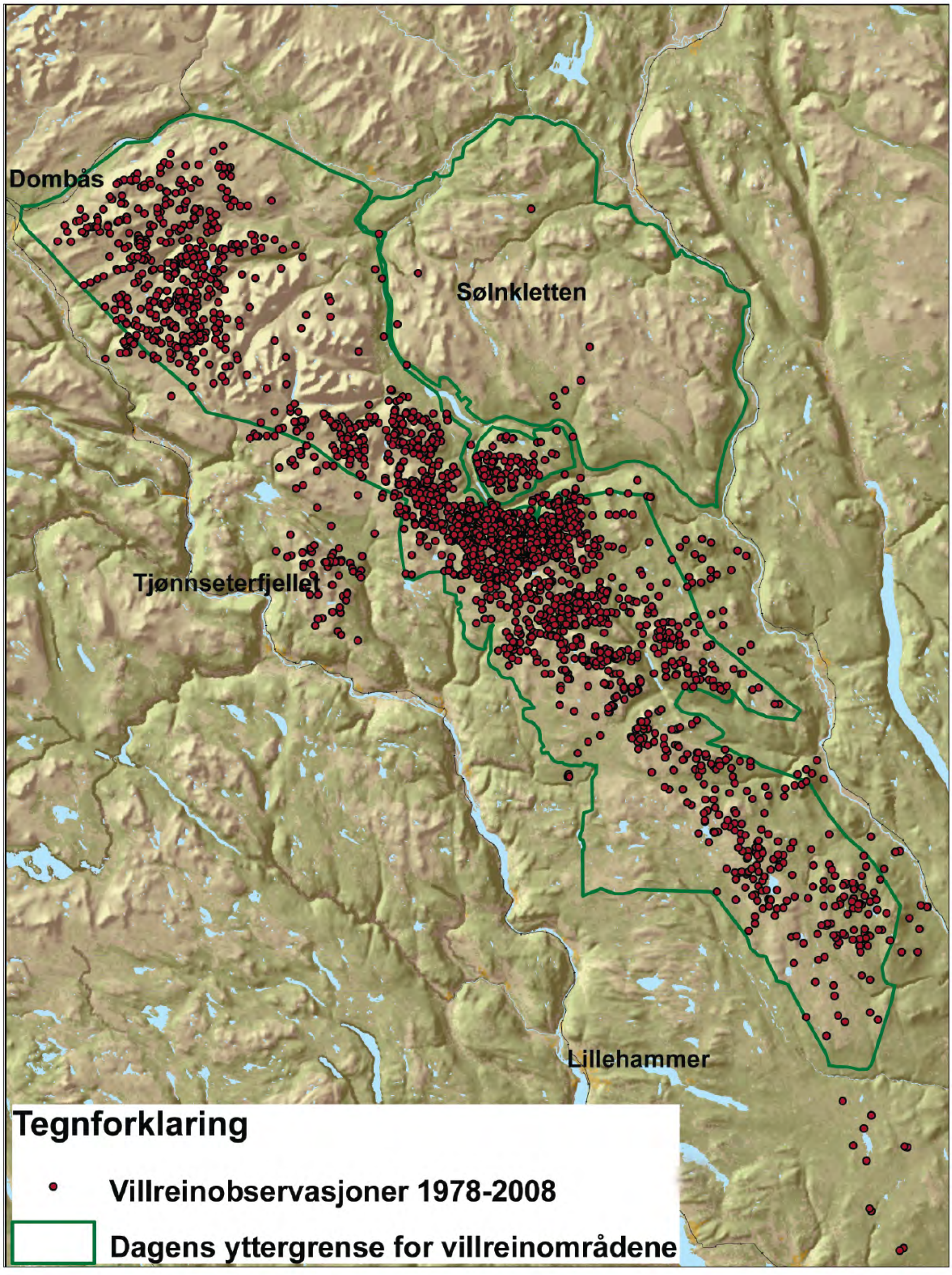

Figur 2: Oversikt over foreløpig innsamlede observasjoner av villrein i Rondane og Sølnkletten i perioden 1978–2008 (hele året og alle typer antall observasjoner). Utarbeidet av Norsk Villreinsenter Nord.

Fjelltjønn/Gråhø, videre kartlegging av et fangstruseanlegg ved Bløyvangen (også tidligere kartlagt av Barth (1996)) og ei fangstgrop sør for Steinåberget. I 2008 fortsetter arbeidet både med registreringer av villreinflokker og fangstanlegg (Jordhøy 2008).

Villreinens områdebruk i Sølnkletten

Sølnkletten villreinnemnd ga i 2007 ut et kart som viser områdebruken til villreinstammen gjennom året (Figur 1). Kartet viser sommerområder, vinterområder og kalvingsområder. I tillegg vises viktige flyttområder innen området og ut mot Rondane og Knutshø villreinområder. Opplysningene baserer seg i hovedsak på kunnskap samlet av jaktrettshaverne ved villreinutvalget gjennom 70-, 80- og 90- tallet. Kvalitetssikring ble gjennomført sommeren 2005 ved samtaler med erfarne lokalkjente fjellfolk og villreinutvalget.

På baksiden finner vi en beskrivelse av sølnklettreinens innvandringshistorie, generell økologi, trusler, forvaltningstiltak, områdebruk og hovedtrekk fra jaktrettshavernes driftsplan for rein i Sølnkletten. Kartopplysningene er digitalisert og tilgjengelig til bruk i kommunenes arealplanlegging, og er lagt inn i Direktoratet for naturforvaltnings villreinklient.

Grunnlagsdata for fylkesdelsplanen for Rondane-Sølnkletten

Norsk Villreinsenter fikk høsten 2007 i oppdrag fra Direktoratet for Naturforvaltning å stå for en oppdatering og sammenstilling av alle tilgjengelig villreindata i områdene Rondane-Sølnkletten, Hardangervidda og Setesdalsheiene i forbindelse med nye fylkesdelsplaner i nasjonale villreinområder. For Rondane-Sølnkletten sin del ble dette arbeidet påbegynt i november 2007 av en prosjektgruppe sammensatt av Norsk Institutt for Naturforskning, Fylkesmannens miljøvernavdelinger i Hedmark og Oppland, Villreinnemndene i Rondane og Sølnkletten, Statens Naturoppsyn, Direktoratet for Naturforvaltning (observatør) og Norsk Villreinsenter Nord. DN forventer at dette arbeidet skal resultere i oppdaterte kart som har en biologisk definert yttergrense for villreinens leveområde og en oppdatert oversikt over funksjonsområder. Dette kartet skal danne det villreinfaglige grunnlaget for fylkesdelsplanarbeidet. Oppdraget inkluderer også en opprydding av alle villreindata (trekkveier, beite- og kalvingsområder) som ligger inne i dagens villreinklient (http://dnweb12.dirnat.no/ wmsdn/villrein.asp) slik at denne klienten kan bli et bedre og mer brukt verktøy i forbindelse med arealplansaker der villrein inngår som tema.

Da prosjektet ble igangsatt, ble det tatt en gjennomgang av hva som finnes av villreindata for disse områdene. For Sølnkletten sin del kom en frem til at det nye arealbrukskartet i vesentlig grad inneholder den informasjon som i dag finnes. For den delen som gjelder Rondane var oppgavene langt større. Her fantes det mye spredte data, og etter et møte med villreinutvalgene for både Rondane Sør og Rondane Nord, ble det klart at de allerede var i gang med flere prosjekter på innsamling og bearbeiding av data, og samarbeid om bruken av disse dataene var dermed i gang.

På nåværende tidspunkt (februar 2008) er arbeidet godt i gang. Universitetet i Oslo har stilt sine GPS-data fra Rondane til disposisjon i forhold til å se på arealbruken i dette området. Villreinutvalgene i Rondane har samlet inn i overkant av 3000 observasjoner av villrein i perioden 1978 og frem til i dag og Statens naturoppsyn har også bidratt med sine observasjoner av villrein i området. Alle observasjoner som er innsamlet så langt, er fremstilt i figur 2. Det videre arbeidet vil i stor grad gå på sammenstilling av alle de ulike typene villreindata og til slutt legge frem et nytt oppdatert kart innen 1.mai 2008.

Kilder

Barth, E. K. 1996. Fangstanlegg for rein, gammel virksomhet og tradisjon i Rondane. NINA-publikasjon 1996: 124|s.

Jordhøy, P. 2008. Undervegsrapport om registrering av villreinen sin områdebruk og kartlegging av gamle fangstanlegg innan observasjonsområdet i Nord-Fron og Sør-Fron i 2007. NINA Minirapport 213.

Sølnkletten Villreinnemnd. 2007. Oversikt over beite-, trekk- og kalvingsområder Sølnkletten villreinområde. Kart med tilhørende tekst.

2007 – et veiskille i norsk villreinforvaltning

HISTORISK: For første gang har samtlige villreinnemnder en kvinneandel på 40% eller mer. Dette er et resultat av endringer i forskrift om forvaltning av hjortevilt og bever som ble gjort 15. september 2007. Foto: Arne Nyaas

Nye forskriftsendringer har trådt i kraft i villreinforvaltningen, og DN har oppnevnt nye nemnder for fireårsperioden 2008–2011. Kvinneandelen i samtlige områder er nå minimum 40 prosent. Det er historisk. 2007 ble et veiskille i norsk villreinforvaltning.

Arne Nyaas

Veiskillet ble banket på plass den 15. september i fjor. Da ble forskriften om forvaltning av hjortevilt og bever endret. Villreinnemndene ble redusert fra 23 til 9, kravet om en samordnet forvaltningsplan for villreinen innen det enkelte villreinområdet er spikret i lovs form og kravet om en balansert kjønnssammensetning i nemndene er innført. Når dette skrives i månedsskiftet februar/mars 2008, jobbes det for fullt med de nye sekretariatsordningene. Ikke uventet er partene delte i synet på hva som gagner enkeltområdene best.

DN opplyser at det kom inn 84 uttalelser i høringsrunden. Det var i hovedsak bred oppslutning om forslaget til ny organisering. Med bakgrunn i høringsuttalelsene valgte DN å øke antall nemnder fra åtte til ni. I tillegg kommer Tolga Østfjell, hvor Tolga kommune fungerer som villreinnemnd.

DN opplyser følgende i brevet som ble sendt den 17. september i fjor til kommuner og fylkesmenn med villreinareal:

«Høringspartene var i all vesentlighet samstemte om at alle kommuner med areal innenfor et villreinområde må være fast representert i nemnda. Direktoratet har tatt dette til følge. En har videre i retningslinjene gitt føringer for nemndenes funksjon med sikte på utstrakt bruk av arbeidsutvalg, ut fra det faktum at flere nemnder vil ha mange medlemmer. Det understrekes at villreinnemnda er ei statlig nemnd, noe som innebærer spesifikke krav til sammensetning. For å imøtekomme kravet om en balansert kjønnssammensetning i nemnda er den formelle myndighet til oppnevning lagt til DN.

Direktoratet ber om at kommunene innen 15. november 2007 oversender forslag om en kvinnelig og mannlig kandidat til hver villreinnemnd der de skal være representert i henhold til vedlagte oversikt. Kandidatene som foreslås bør sitte i kommunestyre eller i politisk organ med ansvar for vilt og/eller arealforvaltningen i kommunen, jf vedlagte retningslinjer til forskriften.

I spørsmålet om sekretariatsordning var høringspartene delt i synet på hva som ville være den beste løsningen. Et flertall mener imidlertid at villreinnemnda selv bør ha ansvaret for å velge den løsning som synes best ut i fra de lokale forhold. Direktoratet har valgt å støtte denne løsningen men ut fra det nasjonale ansvaret som påhviler villreinforvaltningen samt nemndenes viktige funksjon i de regionale arealplanprosesser, er retningslinjene tydelige på at valget av sekretærordning skal gjøres i samråd med hovedansvarlig fylkesmann og direktoratet. Det er også vektlagt at villreinnemnda skal ha et sekretariat med tilstrekkelig faglig kompetanse og kapasitet innen villreinfaglige og gjerne også arealplanfaglige spørsmål.

Bestemmelsen om bestandsplan og forvaltningsplan har fått en noe annen ordlyd enn høringsforslaget, men hovedintensjonen om en helhetlig plan for hele villreinområdet samt årlig tildeling av fellingskvoter lig-

ger fast. Høringsforslaget fikk i prinsippet god støtte blant høringspartene, men flere pekte på at ordlyden med fordel kunne vært enklere. Videre ble det fra mange framholdt at det ikke bør være et krav at hele villreinområdet måtte være organisert som ett vald for å kunne tildele fellingskvoten som frie dyr. Det er i den endelige bestemmelsen tatt hensyn til de innvendinger som er kommet, og direktoratet mener den nye bestemmelsen gir den lokale forvaltningen nødvendig ansvar og fleksibilitet i tillegg til at de overordna hensynet til villreinen er ivaretatt.»

Område	Fylkesmann
1. Setesdalsområdet	Vest-Agder
2. Brattefjell–Vindeggen, Blefjell, Norefjell–Reinsjøfjell	Telemark
3. Hardangerviddaområdet	Buskerud
4. Nordfjella og Fjellheimen	Sogn og Fjordane
5. Sogn og Fjordane	Sogn og Fjordane
6. Ottadalen	Møre og Romsdal
7. Rondane og Sølnkletten	Oppland
8. Snøhetta og Knutshø	Sør-Trøndelag
9. Forollhogna	Hedmark
Tolga Østfjell	Hedmark

De nye nemndene

På grunn av endringene som er foretatt, vil følgende fylkesmenn være regnskapsførende enheter (ansvarlig fylkesmann) for de ulike områdene:

Villreinnemndenes oppgaver består blant annet i godkjenning av bestandsplaner og fastsetting av årlige fellingskvoter for villrein, samt å delta i arealforvaltningen i fylker og kommuner med sikte på bevaring og bærekraftig forvaltning av villreinens leveområder. De nye villreinnemndene vil konstituere seg i løpet av februar 2008.

Medlemmer i villreinnemndene, Region Sør:

22.01.2008
Villreinnemnda for Setesdalområdet, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Bykle	Anne Ellen Senum	Røyrvikåsen	4755	Hovden i Setesdal
Valle	Rune J. Mikkelsen		4747	Valle
Bygland	Olav K. Sandnes	Sandnes	4745	Bygland
Vinje	Ingerid Hayes	Postboks 14	3884	Rauland
Tokke	Anne Helen Jupskås		3880	Dalen
Fyresdal	Kjell Sverre Thorsen	Breivik	3870	Fyresdal
Åmli	Margit Smeland	Gjøvdal	4865	Åmli
Odda	Gunnvor S. Medhus		5760	Røldal
Suldal	Ola L. Sukka	Kvilldal	4237	Suldalsosen
Hjelmeland	Lill Laugaland		4130	Hjelmeland
Forsand	Tor Reidar Berge	Berge	4110	Forsand
Gjesdal	Endre O. Haus	Lima	4330	Ålgård
Sirdal	Helge M. Tonstad	Høgåsen	4440	Tonstad
Kvinesdal	Eva Marie Gotheim	Odden 6	4480	Kvinesdal
Hægebostad	Margrethe Handeland		4596	Eiken
Åseral	Oddmund Ljosland		4540	Åseral
Nissedal	Geir Enger		3855	Treungen
Kviteseid	Kjersti Kvåseth		3850	Kviteseid

Villreinnemnda for Brattefjell-Vindeggen, Blefjell og Norefjell-Reinsjøfjell, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Vinje	Tone Edland		3895	Edland
Tinn	Per Løytegård	Bråvoldvn. 6	3660	Rjukan
Nore og Uvdal	Kari Klev Redalen	Øvre Skogen 1	3630	Rødberg
Rollag	Svein Rostad		3626	Rollag
Seljord	Jon Svartdal	Meåsv. 15	3840	Seljord
Hjartdal	Thomas Timland		3692	Sauland
Flesberg	Åse Bjøråsen		3620	Flesberg
Notodden	Laila Glittenberg Moen	Tåråfjellv. 148	3677	Notodden
Kongsberg	Kåre Fekjan	Drammensv. 80	3612	Kongsberg
Nes	Torunn Bekkeseth	Eidal	3540	Nesbyen
Flå	Jon Nesselqvist		3539	Flå
Krødsherad	Even Bøe		3536	Noresund
Sigdal	Torunn Kolbjørnsrud		3359	Eggedal

Statsministeren imponert over jegeropplæringa

Statsminister Jens Stoltenberg avla i vinter jegerprøveeksamen. Han besto med glans - og er imponert over opplegget. Det opplyser NJFF.

– Det har vært spennende å lære om dyr og naturen, men også det sterke fokuset på etikk og human jakt har vært betryggende. I forhold til våpen og våpenbruk har jeg fått full innsikt i at det er et stort ansvar man påtar seg. Det er veldig bra at man har krav om denne type kurs for å lære gode holdninger til jakta, respekt for naturen og sikkerhet, sier Stoltenberg til njff.no

Stoltenberg har tatt kurset sammen med regjeringskollegene Anne-Grete Strøm-Erichsen (forsvarsminister), Trond Giske (kultur- og kirkeminister) og Knut Storberget (justisminister), samt seniorrådgiver Bård Hopland fra utenriksdepartementet (gift med olje- og energiminister Åslaug Haga).

Villreinnemnda for Hardangerviddaområdet, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Vinje	Jon Torvetjønn	Hadland	3864	Rauland
Odda	Ellen Drangevåg		5760	Røldal
Suldal	Randi Ese Ur	Føljesvoll	4233	Erfjord
Sauda	Kristine Espeland Rafdal		4208	Saudasjøen
Vindafjord	Annlaug Ersland		5574	Skjold
Etne	Bjørg Sonja Frafjord	Pb 113	5590	Etne
Tinn	Jan Erik Larsen	Fjellveien 5	3660	Rjukan
Nore og Uvdal	Odd Fjellheim	Tunhovd	3540	Nesbyen
Hol	Arne Ramberg	Dagali	3580	Geilo
Eidfjord	Endre Lægreid	Øvrehagen 54	5783	Eidfjord
Ullensvang	Olav H. Opedal	Opedal	5781	Lofthus
Ulvik	Torbjørg Austrud	Hakestad	5730	Ulvik
Rollag	Kari Revå Raunholm		3628	Veggli
Aurland	Helge Indrelid	Rygg 41	5745	Aurland
Granvin	Annlaug Haugse Såkvitne	Røynstrand	5736	Granvin

Villreinnemnda for Nordfjella og Fjellheimen, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Hol	Per Aksel Knutsen	Aksøyvegen	3580	Geilo
Ulvik	Olav Rondestveit	Rondestveit	5730	Ulvik
Aurland	Siri W. Bøthun	Aurland Naturverkstad, Postboks 27	5741	Aurland
Vik	John Holstad	Bødalen	6893	Vik i Sogn.
Høyanger	Anders Søreide		5962	Bjordal
Modalen	Linda Margrethe Tollefsen		5729	Modalen
Vaksdal	Magnar Nese	Brakestad	5728	Eidslandet
Voss	Randi Engelsen Eide	Brandsetvegen 50	5713	Vossestrand
Lærdal	Anne Inge Nedrehegg		6888	Steinklepp
Hemsedal	Martin Lindal	Granv. 17	3560	Hemsedal
Ål	Inger Lervåg	Sundrev. 12	3750	Ål

22.01.2008
Medlemmer i villreinnemndene, Region Nord

Villreinnemnda for Sogn og Fjordane, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Askvoll	Magne Follevåg		6982	Holmedal
Gaular	Sverre Hestad		6977	BYGSTAD
Førde	Arnfinn Ringstad	Kinna	6800	Førde
Jølster	Ragnhild Sæle	Ålhus	6847	Vassenden
Gloppen	Harald Kjær	Timberstigen 25	6823	Sandane
Naustdal	Olav Svoen	Svoen / Fimlans	6817	Naustdal
Stryn	Astrid D. Raftevold	Hilde	6793	Innvik
Lærdal	Brita Tønjum	Ofta 18	6887	Lærdal
Årdal	Bjarne Hovland	Naddvik	6885	Årdalstangen
Luster	Astrid Eitrheim Lerum	Leri	6876	Skjolden

Samisk jernalder i Østerdalen

(Kilde: forskning.no)

Ny forskning viser at samene bosatte Østerdalstraktene allerede fra tidlig jernalder, der de blant annet jaktet på elg. Resultatene kan få politiske konsekvenser.

Samerettsutvalget la 3. desember fram sin innstilling for de samiske områdene sør for Finnmark. Et av stridsspørsmålene har vært områdene sør for Nordland, spesielt Trøndelag og Hedemark. Dokumentet er nå til politisk behandling.

Jostein Bergstøl har skrevet doktorgradsavhandling om samer i Østerdalen, etnisitet i jernalderen og middelalderen i det nordøstre Hedmark.

Arkeologen har gjort en helhetlig sammenstilling av arkeologiske funn av gravsteder og fangststeder, noe som ikke har vært gjort tidligere.

Han mener å dokumentere at det har vært en omfattende samisk bosetting i Østerdalstraktene allerede 1500 år tilbake i tid. Forskningen kan få politiske og juridiske konsekvenser.

– Samerettsutvalget har sett på en rekke rettsaker hvor historiske og arkeologiske funn trekkes fram for å skulle bevise eller motbevise at det har vært samer i disse områdene, sier Bergstøl til forskning.no.

Stor trafikk på villreinen.no

Villreinrådet i Norge er meget godt fornøyd med trafikken på www.villreinen.no. I løpet av 2007 hadde nettsida nesten 170 000 sidelastinger og 38 500 unike besøkende.

Villreinnemnda for Ottadalen, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Luster	Kjartan Kvien		6876	Skjolden
Stranda	Inger Line Kammen		6216	Geiranger
Nordal	Gunn Olsen	Berli	6210	Valldal
Rauma	Kari R. Hoem	Moa	6320	Isfjorden
Lesja	Marit Hole Tynnøl		2665	Lesja
Dovre	Solveig Gråberg	Blæsterv. 11	2660	Dombås
Vågå	Tom Erik Damstuen	Brotvn	2680	Vågå
Lom	Syver Plassen		2686	Lom
Skjåk	Øystein Breie	Moav. 30	2690	Skjåk
Stryn	Johan Berge	Berge	6799	Oppstryn

Villreinnemnda for Snøhetta og Knutshø, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Rauma	Reidar Brude	Einagata 24	6320	Isfjorden
Lesja	Marit Rolstad		2665	Lesja
Dovre	Else Hole Ulekleiv		2660	Dombås
Oppdal	Arnt Gulaker	Stenan	7340	Oppdal
Sunndal	Astrid Sæter	Ålvundeid	6620	Ålvundeid
Nesset	Paul Nauste	Sira	6470	Eresfjord
Folldal	Liv Nymoen		2580	Folldal
Tynset	Jon Tore Dalsegg	Bjørgli	2512	Kvikne
Rennebu	Tora Husan	Voll	7393	Rennebu
Alvdal	Ole Nyhus		2560	Alvdal

Villreinnemnda for Rondane og Sølnkletten, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Dovre	Arne Vadet	Brennhaug	2663	Dovreskogen
Folldal	Marianne Borkhus	Dalen Oppistuen	2584	Dalholen
Alvdal	Mali Hauen	Brandvold	2560	Alvdal
Sel	Jørund Båtstad	Åsåren	2670	Otta
Nord-Fron	Ann Iren H. Brendemoen		2640	Vinstra
Sør-Fron	Trond Veskje	Harpefoss	2647	Sør-Fron
Stor-Elvdal	Haaken W. Mathiesen	Kroken Gård	2480	Koppang
Ringebu	Jan Erik Brenden	Kolstadroa	2630	Ringebu
Øyer	Elisabeth Haugom	Gamlevegen	2636	Øyer
Ringsaker	Kjersti Kraabøl Dompidal	Heggenhaugv. 221	2355	Gaupen
Hamar	May Britt Busterud	Brennsæterv. 115	2323	Ingeberg
Åmot	Stein Løvlien	Rostad Nedre	2450	Rena
Rendalen	Per Olav Mathiesen	Unset	2485	Rendalen

Villreinnemnda for Forollhogna, medlemmer

Kommune	Nemnd	Adresse	Postnr	Poststed
Tynset	Solfrid Storli		2512	Kvikne
Rennebu	Arnhild Gorsetbakk	Innset	7398	Rennebu
Tolga	Jo Esten Trøan	Hodalen	2540	Tolga
Os	Per Ousten	Dalsbygda	2550	Os i Østerdalen
Holtålen	Margit Bakka Nygård		7383	Haltdalen
Midtre Gauldal	Kjell A. Vinsnesbakk		7387	Singås
Røros				

Hadde det ikke vært for brune mansjetter og brunt skulderparti på jakken hadde det ikke vært lett å se jakken som ligger på fjellet. Fjellheimen leveres uten disse brune delene.

Fjellheimen jaktdress i MAX-1 kamuflasje

Denne dressen er spesielt velegnet for høyfjellsjakt, men egner seg også svært godt i skog med noe snø.

Jakke Fjellheimen

Jakken er produsert i en lett microfiber og et tynt nettingfôr. Nederst er det 2 store belglommer, på brystet 2 varmelommer, 1 radiolomme øverst på hver side, 1 innerlomme samt innerlomme for mobiltelefon, og napoleonslomme under knappestolpen. Avtagbar hette. Trykknappsregulering på armene. Strammesnor i livet og nederst for best mulig komfort.

Leveres i str C48-58.

Art.nr. 220114.

Kr. 1.198,-

Bukse Fjellheimen

Buksen er produsert i samme materiale som jakken, den har 2 framlommer, 1 baklomme og 1 stor og 2 mindre lårlommer. Forhøyet ryggstykke gir ekstra god komfort. Knapper for bukseseler. Buksen er ekstra forsterket over knærne og nederst ved anklene, og den har strammeremmer nederst.

Leveres i str C48-58.

Art.nr. 220249

Kr. 798,-

Hel dress kr. 1.798,-

NORTEAM ENGROS AS

Nettbutikk: www.norteamengros.no

Postboks 108, 1960 Løken
Butikk/besøksadresse:
Oberst Krusesvei 2, 1960 Løken
Tlf.: 63 85 05 00 - Fax: 63 85 05 10
E-mail: salg@norteamengros.no

Nye villreinnemnder konstituert

13. og 14. februar 1980 ble det avholdt oppstartsmøte for de nye villreinnemndene for villreinområdene nord for Sognefjorden. Møtet på Dombås samlet ca. 60 deltagere. I tillegg til nye og gamle nemndsmedlemmer, deltok også representanter fra de ansvarlige fylkesmenn, Direktoratet for Naturforvaltning (DN), samt de ansatte ved Norsk Villreinsenter Nord på Hjerkinn. Tilsvarende møte for villreinnemndene sør for Sognefjorden ble avholdt i dagene 7. og 8. februar.

Espen Rusten

Møtet ble innledet med filmen som ble laget i kjølevannet av Villrein og samfunn prosjektet, og satte på mange måter en fin ramme for samlinga. Det rikholdige programmet bestod av presentasjoner av sentrale aktører i villrein-Norge, samt nasjonale føringer for forvaltningen av villreinbestander og villreinfjell.

Med bakgrunn i nært forestående godkjenninger av fellingskvoter etc, ble det tatt en gjennomgang av noen av de viktigste elementene innen bestandsforvaltninga. Dette er for øvrig et av flere tema i boka Målrettet villreinforvalting, som ble utdelt til alle medlemmene. Norsk Villreinsenter tar sikte på å tilby alle nemnder kursopplegget som boka bygger på i løpet av kommende år.

Arealforvaltning ble pekt på som en av de største utfordringene vi står overfor i dagens villreinforvaltning. Jo Skorem, daglig leder ved Norsk Villreinsenter Nord på Hjerkinn, påpekte viktigheten av at villreinnemndene blir synlige i de overordna planprosessene, og at det er her de viktige beslutningene blir fattet. En farbar vei mot dette målet kan være en profesjonalisering av sekretærfunksjonen i villreinnemdene.

En eventuell endring av sekretærstrukturen var også tema i de avsluttende møtene som hver enkelt nemnd gjennomførte. Tanken om å samle sekretærfunksjonene for flere nemnder i ei stilling ble luftet fra DN. På denne måten ser man for seg å øke nemndenes innflytelse og medvirkning i viktige saker som berører villreinområdene.

Den nye nemnda for Rondane og Sølnkletten vedtok å videreføre sin sekretærordning i påvente av ytterligere avklaringer fra DN. Dette innebærer at Morten Liebe fortsetter som sekretær for den nye nemnda, mens Ingar Elgevasslien, som tidligere var sekretær for Sølnkletten, bistår i saker som gjelder Sølnkletten. Trond Veskje ble valgt til ny leder i nemnda, mens Håken Mathisen ble nestleder.

I måndesskiftet februar/mars, når dette skrives, var det for øvrig klart at Ola L. Sukka er valgt til ny leder i villreinnemnda for Setesdalsområdet, med Rune Mikkelsen som nestleder. Her skal leder og nestleder, sammen med Hardangervidda, vurdere å utlyse sekretærordningen i en felles annonse (red. tilføyelse).

Olav H. Opedal har fått fornyet tillit som leder av villreinnemnda for Hardangerviddaområdet (red. tilføyelse).

Fra venstre Johan Danielsen fra DN, Trond Veskje, leder i villreinnemnda for Rondane og Sølnkletten, Geir Vagstein, Fylkesmannen i Oppland. Foto: Espen Rusten

Norsk Villreinsenter er opprettet

HJERKINN: Villreinsenter Nord er etablert på Hjerkinn i Dovre kommune i Oppland, i det tidligere administrasjonsbygget til Forsvaret. Her jobbes det med planer for videre utvikling av senteret. Foto: Arne Nyaas

Norge har et særlig ansvar for forvaltningen av den europeiske fjellreinen. Dette har storting og regjering tatt på alvor. Reinen har fått en viktig plass og prioritet i politiske styringsdokumenter, og flere tiltak er gjennomført for å sikre leveområdene på lang sikt. Ett av disse er opprettelsen av Norsk Villreinsenter (NVS).

Rune Bergstrøm, leder Norsk Villreinsenter Sør

Villreinen har levd i Norge siden siste istid, og vi har fortsatt levedyktige bestander. I dag er imidlertid leveområdene til villreinen utsatt for mange trusler, som klimaendring og ulike nye former for menneskelig virksomhet i fjellet. I den senere tid har økende hytteutbygging rundt og på fjellet stadig tatt nye biter av reinens leveområder. I et lengre tidsperspektiv, så har kraftutbygging, veier, jernbaner og kraftledninger stykket opp og beslaglagt mye av reinens opprinnelige leveområder. Så mye som 70 % av villreinens opprinnelige leveområder anses som tapt i løpet av de siste 100 årene.

Norsk Villreinsenter

Norsk Villreinsenter er organisert som en stiftelse med et eget styre. Hovedfinansieringen til drift kommer fra egen post i statsbudsjettet. Det er ansatt 8 personer, 4 på Hjerkinn i Dovre og 4 på Skinnarbu i Tinn. Oppstart for de ansatte var i løpet av høsten 2007. Selve åpningen av Norsk Villreinsenter ble gjort av miljøvernminister Helen Bjørnøy i januar 2007. Villreinsenteret skal ikke drive med forskning eller forvaltningsoppgaver.

Formålet med Norsk Villreinsenter er å fremme bevaring og bærekraftig forvaltning av villreinen og dens leveområder i Norge. Vi skal bidra til at Norge ivaretar sine internasjonale forpliktelser for å bevare Europas siste villreinstammer. Oppgavene som er staket ut i de første årene (Strategisk plan 2008–2010) er ambisiøse og omfattende. Villreinsenteret skal samtidig bygge på et verdigrunnlag som gjør at vi skal framstå som uavhengige (politisk og administrativt), faglig sterke, inkluderende og synlige. Villreinsenteret skal være et bindeledd mellom forvaltning, forskning, utdanning, rettighetshavere og andre interesserte.

De ansatte har noe ulike arbeidsoppgaver. De fire naturveilederne har barn og ungdom gjennom skoleverket som hovedmålgruppe. Øvrige

SKINNARBU: Villreinsenter Sør er etablert i nasjonalparksenteret på Skinnarbu i Tinn kommune i Telemark. Skinnarbu høyfjellshotell til høyre. Foto: Arne Nyaas

målgrupper er familier, besøkende ved temasentrene og allmennheten for øvrig. Naturveiledningen vil både foregå ved oppsøkende virksomhet i hele området, og gjennom aktiviteter ved temasentrene. Forskjellige undervisningsopplegg om villrein, høyfjellsøkologi, klima med mer vil bli utarbeidet i samarbeid med skolene. Ved sentrene vil det bli drevet naturveiledning inne og ute. Fagkonsulenter og ledere vil rette fokus mer mot offentlige myndigheter, forskjellige aktører i villreinforvaltningen, grunneiere m. fl. Alle vil ha som hovedmål å formidle mer kunnskap om rein, forskningsresultater, endringer i trusselbildet og på den måten skape forståelse for reinens krav til leveområder, og hva vi må gjøre for at den skal overleve på lang sikt.

Publikumsattraksjoner

De to villreinsentrene skal ha hver sin publikumsattraksjon. Før opprettelsen av villreinsentrene ble det gjort to forstudier som bl.a. tar opp behovet for å utvikle attraktive utstillinger med villrein, høyfjell og global oppvarming som hovedtema. Det arbeides med finansiering av disse utstillingene. Planene er ambisiøse og når finansieringen kommer i orden ser en for seg en utstilling som kan åpne i 2009 på Skinnarbu. På Hjerkinn er det nødvendig med en del avklaring om eierskap til bygning med mer. Når dette er avklart vil en starte prosjektering av en utstilling her.

Viktige arbeidsområder

Kunnskapskilde: NVS skal framskaffe all relevant kunnskap om villrein, dens leveområder, og de viktigste trusselfaktorer som påvirker disse. NVS skal bli det naturlige henvendelsespunkt når det gjelder kunnskap om villrein og villreinfjellet.

Formidling: NVS skal lage moderne utstillinger som informerer om villrein og fjelløkosystemer, lage undervisningsopplegg ved sentrene (ute og inne) og opplegg hvor naturveilederne oppsøker lokale skoler. Vi skal i samarbeid med Villreinrådet i Norge lage et nettsted. Nettstedet skal presentere villreinrelatert stoff som for eksempel forvaltning, naturveiledning, forskning, jakt, etc. Et annet viktig mål er å formidle forskningsresultater til alle interessenter.

Rådgivning: NVS skal tilby rådgivning til villreinnemnder og utvalg knyttet opp mot villrein- og arealforvaltning. Sentrene skal også utvikle kurs for kommuner, interesseorganisasjoner og delta med foredrag og innspill i ulike fora.

Dokumentasjon: NVS skal oppdatere kart og databaser som viser bruk av, og tilstanden i villreinområdene, og hvordan dette utvikles over tid. Denne informasjonen skal være lettfattelig, lett tilgjengelig og oppdatert. NVS vil også være pådrivere til å sette i gang undersøkelser på felter hvor kunnskap mangler.

Samarbeid: Siden villreinsenteret ikke har noen myndighetsrolle eller forvaltningsoppgaver blir samarbeid med andre en viktig oppgave. Sentrene skal bil en møteplass for ulike aktører når det gjelder diskusjon, dialog og samhandling om villreinspørsmål, høyfjellsøkologi og arealbruk/endring i fjellet. NVS tilbyr kontorplass for andre som arbeider med relevante fagområder.

Det er viktig å presisere at villreinsenteret ikke skal frata oppgaver fra noen som i dag har interesser eller arbeider innen dette feltet. Vi skal være en pådriver, og en ressurs for disse. Vi ønsker alle velkommen til å ta kontakt om samarbeid, bistand og informasjon. For at våre barnebarn og deres etterkommere også skal kunne oppleve villreinens fascinerende liv i en intakt fjellverden må vi alle spille på lag.

Merkemannskap med simle i Nordfjella. Foto: H. Skjerdal

Min mening

–*Radiomerking av villrein*

Norsk institutt for naturforsking (NINA) sitt merkeprosjekt i Setesdalsheiene, Hardangervidda og i Nordfjella sist vinter hvor til sammen 35 dyr ble radiomerket medførte svært sterke reaksjoner både på vest og østsiden av vidda, og i kjølvannet av dette prosjektet fulgte to anmeldelser som i ettertid er henlagt. Undertegnede har engasjert seg sterkt i saken, og jeg sto selv ansvarlig for en av anmeldelsene. Jeg tror det for villreininteresserte vil være av interesse å få innblikk i hva som har skjedd etter henleggelsene, og hvordan vi i framtiden kanskje kan unngå såpass mye turbulens som vi opplevde, – derfor disse linjer:

Forsøksdyrutvalget (FDU) i mattilsynet skal godkjenne alle former for forsøk med dyr. I dette tilfellet hadde FDU etter søknad fra NINA gitt løyve til at merkingen kunne vare fram til 1. april og innfangingen av dyra skulle skje med helikopter og bedøvelsespiler. Uheldigvis for NINA sto det i avslutningsfasen dyr flere steder svært nær riksveg 7 slik at tilfeldig passerende i de aktuelle timene befant seg i orkesterplass for begivenhetene.

Folk oppfordres i alle sammenhenger å ta hensyn til villreinen, det innføres ekstraordinær båndtvang når forholdene for reinen tilsier dette og når kalvingstiden nærmer seg har vi til og med sett at ferdselsforbud blir forsøkt innført. Dette var aktuelt noen år i området Hårteigen–Dalamot på vestvidda og hvor også DNT samarbeidet og holdt Torehytta stengt. Villreinutvalg, villreinnemnder, grunneierlag, DNT og tilsvarende interesseorganisasjoner – alle mener og er innstilt på å gi reinen den ro som den må ha for å overleve. Da virker det uforståelig for folk flest at en drøy måned før kalving finner NINA det formålstjenlig med FDU sin velsignelse å gjennomføre prosjektet. På grunnlag av vitneutsagn og det urimelige tidspunkt for gjennomføringen anmeldte jeg FDU for å ha gitt tillatelse til merking helt fram til 1.april. Jeg var selvfølgelig klar over at saken etter all sannsynlighet ville bli henlagt, men jeg hadde en tanke om at det måtte være en måte å tvinge fram en dialog med FDU og kanskje kunne påvirke beslutningene i utvalget, noe som jeg etter hvert faktisk oppnådde. Saken

Alf Waaler (72). Vokste opp i Bergen og bosatte seg på Geilo i 1965 hvor han har arbeidet som lærer i grunnskolen i alle år. Har drevet reinsjakt fra 1965. Fra 1980 jobbet Waaler som deltidsoppsyn under villreinjakta i Nordfjella villreinområde. Aktiv helårs idrettsutøver hele livet – med jakt, fiske, friluftsliv og lange skiturer som de mest kjærkomne aktiviteter.

ble henlagt i begynnelsen av juni og den medførte et krav fra FDU om en ekstra rapport fra NINA hvor innfangingsmetode og tidspunkt for prosjektet skulle vektlegges. Fristen for rapporten var allerede i begynnelsen av august og i møtet i slutten av den samme måned besluttet FDU at merking i framtiden bør skje før 1.mars. Dyrevernets representant i utvalget hadde forslag om 31/12, noe han ikke fikk flertall for.

I rapporten fra NINA hevdes det at normal kalvingstid i området er 15–30 mai. Dette er korrekt for Hardangerviddas vedkommende, men for Nordfjellas del er kalvingen stort sett avsluttet 15 mai. At kalvingstidspunkt for Hardangervidda og Nordfjella varierer med opptil 2 uker støttes nok av de fleste. Videre hevdes det i rapporten at «I ettertid har enkeltpersoner med sterke særinteresser knyttet til næringsaktivitet langs Rv7 satt fram påstander vedrørende dyreetiske forhold ved merkingen i media.« Dette er en temmelig formidabel forenkling av de faktiske forholdene. I lokalavisen «Hallingdølen« var det et langt intervju med NINA om prosjektet, det var en omfattende orientering fra interimstyret for merkeprogrammet og i tillegg flere innlegg som var sterkt kritisk til tidspunktet for merking. Samtidig avslørte debatten i avisen at de alle fleste ser radiomerkingen som et nyttig verktøy i villreinforvaltningen.

Å tro at en skal kunne påvirke et offentlig utvalg som FDU, kan vel best sammenlignes med Davids kamp mot Goliat, og en prøver selvsagt å skaffe seg alliansepartnere for å stå sterkere. I tillegg til egen utgreiing til FDU hadde dyrevernsnemnda i Hallingdal eget skriv. Dessuten tenkte jeg på et tidlig tidspunkt at dette måtte være en sak for Villreinrådet. Jeg hadde telefonkontakt med rådet, alle opplysninger ble oversendt og jeg fikk beskjed om at saken ble behandlet i rådet i begynnelsen av juni og at jeg skulle bli orientert om utfallet. Villreinrådet har jeg ikke hørt noe fra, til tross for muntlig løfte etter junimøte om skriftlig tilbakemelding, og noe innspill fra rådet til FDU foreligger ikke. Jeg har oppfattet Villreinrådet som en paraplyorganisasjon som i videste forstand skal tale villreinens sak. Rådet skal være villreinens talerør mot offentlige råd og utvalg og da skulle denne saken være svært så aktuell. Det denne saken dreier seg om er dyreetikk, og det er forstemmende at Villreinrådet i plenum tar svært så lett på dette. Jeg har diskutert dette med svært mange, og betegnende nok, – på tomannshånd er det hittil ikke noen som ikke er enig i at tidspunktet er uheldig.

Forstemmende er det også at ikke SNO eller Hardangervidda Fjelloppsyn finner det betimelig å reagere. Det skulle ikke være vanskelig å finne dekning for dette i instruksene. Men dette speiler vel egentlig bare hvor lett enkelte tar på dyreetiske hensyn. Paragraf 3 i Viltloven skulle være klar nok og enhver som har en smule fartstid i villreinfjellet innser nok at innfanging av rein med helikopter en drøy måned før kalving er å påføre dyrene unødig lidelse. I rapporten NINA ble pålagt å utarbeide for FDU ble som nevnt over to punkt vektlagt: Dyrevernmessige forhold i forbindelse med den gjennomførte merkingen, herunder valg av innfangingsmetode og tidspunkt. I rapporten fra NINA behandles innfangingsmetode på en grei måte, mens det dyreetiske og unødig lidelse knapt nevnes med et ord. Men dette er kanskje ikke så merkelig, for i det søknadsskjemaet som NINA fyller ut før tillatelse til prosjektet innvilges er det bare et punkt som sveiper innom dyrenes eventuelle lidelse. Dette er punkt 10 i søknaden hvor søker blir bedt om på en skala fra 1 til 6 å vurdere dyrenes lidelse. Punkt 1 er ingen lidelse, punkt 6 er det stikk motsatte. Ved punkt 5 og 6 i skjemaet finnes en fotnote som gjør søkeren oppmerksom på at kryss i rute 5 eller 6 medfører avslag på søknaden!! Hvilke kriterier har NINA lagt til grunn når de krysser av i rute 2?

Sentrale personer innen SNO, Hardangervidda Fjelloppsyn og Villreinrådet har vært svært kritiske til min «innblanding« i saken, og for enkelte betraktes jeg nok som et utidig hår i suppen. Men i denne sammenhengen makter jeg faktisk ikke å marsjere i takt og gjøre gode miner til slett spill. Jeg kan kort og godt ikke begripe hvorfor det skal være nødvendig å provosere så til de grader som i dette tilfellet. Faktisk har det skjedd før at forskere har trukket en søknad som gikk på avliving av merket rein vinterstid grunnet sterke reaksjoner i bygda, dette burde kanskje være til ettertanke for NINA. Forholdet mellom NINA og bygde-Norge har ikke alltid gått på skinner for å si det forsiktig – dette har nok NINA for lengst forstått. Da hadde det kanskje vært en tanke og lyttet en smule til grasrota? Merking av reinsdyr bør i framtiden skje i november/desember, og avsluttes før årsskiftet. Noe annet er dyreetisk og dyrevernmessig forkastelig.

M.v.h. Alf Waaler

Kommentar til artikkel fra Alf Waaler fra Villreinrådet i Norge

Villreinrådet synes alt engasjement for villreinen er meget positivt.

Alf Waalers engasjement i forbindelse med merking av villrein våren 2007 ser vi også som et positivt bidrag, og vi i rådet er glad for at merking for senere år søkes gjennomført tidligere på året slik at avstanden frem til kalving økes. Villreinrådet ser for øvrig GPS-merking av villrein som svært verdifullt i arbeidet med å skaffe kunnskap om trekkruter og områdebruk.

Øystein Landsgård
Leder i Villreinrådet i Norge

Radiomerking av viltlevende dyr

Henvendelser fra publikum og oppslag i pressen viser at mange er skeptiske til innfanging og radiomerking av viltlevende dyr. Radiomerking av enkeltindivider er imidlertid en forutsetning for å kunne studere dyr i sitt naturlige miljø. Resultatene fra slike prosjekter gir bedre kunnskap om dyrenes levesett og økologi, og de gir myndighetene et grunnlag for biologisk riktig forvaltning når det gjelder både jaktbare og fredete arter.

Ved hjelp av radiosendere har man kunnet dokumentere meget lange vandringer på flere arter. En brunbjørn gikk 500 km i luftlinje fra merkeplassen i Sverige til Aust-Agder der den ble skutt våren 1998. En annen rekordvandring var en ulv som utvandret 1100 km i luftlinje fra Hedmark til nordøst-Finland der den ble skutt i 2005. Svært mye av vår viten om store rovdyr er fremskaffet ved å studere radiomerkete enkeltindivider. På hjorteviltsiden har radiomerking av elg, hjort og villrein generert helt ny kunnskap om trekkruter, beitebruk, reproduksjon og dødelighet. Denne kartlegging har vært helt avgjørende for å fastsette kvoter for jakt og for å studere effekter av naturinngrep som hyttefelt, (brøytete) veier, jernbane, demninger, kraftledninger, skytefelt m.v.

Bedøvelse av viltlevende dyr kalles medikamentell immobilisering og regnes som en spesialitetsgren innen veterinærmedisinsk anestesiologi. Ville dyr som skal radiomerkes, blir bedøvet og overvåket av veterinærer med spesialkompetanse innen dette fagfeltet, og dyrevelferdsmessige hensyn har alltid høyeste prioritet. Mye av merkingen foregår ved hjelp av helikopter. Dette kan se dramatisk ut for publikum, men er ofte den minst stressende, mest effektive og sikreste metode for bedøvelse av dyr. Merkingen skjer om vinteren, på snødekt mark og islagte vann. Selve påflygingen er kortvarig før man kan skyte en bedøvelsespil i dyret. Hjortevilt er evolusjonsmessig tilpasset for å løpe unna predatorer og tar ingen skade av dette. På rein har vi satt en grense på maksimalt tre minutter for påflyging, men vanligvis tar dette vesentlig kortere tid. Påflyging på en reinsflokk skjer normalt i dekke av høydedrag i naturen fordi vi har erfart at reinen blir mindre stresset av det. Innsovningen tar noen få minutter, og helikopteret går da enten opp til stor høyde eller lander på en fjelltopp slik at vi kan observere dyret under innsovningen uten at det påskutte dyret eller andre dyr i flokken forstyrres. Merking av villrein skjer i perioden november til og med mars. Medikamentene og merkingen påvirker ikke eventuell drektighet. Når merkingen er ferdig (dette tar normalt 30–40 minutter), blir dyrene vekket opp ved hjelp av en «motgift« slik at de kan gjenoppta sin naturlige aktivitet. Under bedøvelsen overvåkes respirasjon, puls, kroppstemperatur og eventuelle reaksjoner på ytre stimuli. Radiosenderen festes i et halsbånd på dyret. De senere år har man tatt i bruk GPS/GSM/satellitt-teknologi i stedet for de gamle VHF-senderne. All merking er godkjent av Forsøksdyrutvalget, Direktoratet for naturforvaltning, Post- og teletilsynet, fylkesmann og kommuner.

Øystein Os & Jon M. Arnemo
Veterinærer

Reinsimle etter oppvåkning. Foto: H. Skjerdal

Forollhogna-kommunene får ståkarakter

Forvaltningskommunene i Forollhogna får «ståkarakter» av forsker Terje Skjeggedal. Forsøksperioden med lokal forvaltning er snart over etter fem års prøvetid. Nå evalueres jobben, og så blir det opp til Stortinget å bestemme om nasjonalparkområdet fortsatt skal forvaltes lokalt eller ikke; og i så fall etter hvilken modell.

Forvaltningen av Forollhogna nasjonalpark har siden 1. juni 2003 vært delegert til lokalt nivå som del av et femårig prøveprosjekt med ulik organisering av større verneområder i Norge. De øvrige forsøksområdene er Blåfjella-Skjækerfjella, Dovrefjell-Sunndalsfjella og Setesdal Vesthei. Fire ulike forsøksmodeller er utprøvd. Ordningene skal nå evalueres og sammenlignes. Så blir det opp til Miljøverndepartementet å legge løpet videre. Det forventes at departementet bestemmer seg innen utgangen av 2008. Deretter havner saken i Stortinget.

Min mening

– *Overtramp på Dovrefjell?*

Klima er et globalt ansvar – Dovrefjell er et nasjonalt! Det må Stortinget, Dovre kommune og Dovrefjellrådet ta hensyn til når det nå skal bestemmes hva som skal skje med Snøheim og Snøheimveien. Alle vil selvfølgelig ha villreinen, men vil vi forsake noe?

Det er på tide at noen balanserer samfunnsdebatten som til nå har vært ganske ensidig når det gjelder premissene for utbygging og drift av Snøheim, og bevaring av veien til Snøhetta. Som flere andre beslutninger tatt av storsamfunnet i moderne tid, tror jeg vi nå er vitne til enda en overrumpling og snikødelegging av våre fellesverdier. Til sammenligning ville vi neppe ofret Alta-canyonen i dag, med ny teknologi og kunnskap om effektiviseringstiltak for eksisterende kraftanlegg. Snøheim og Snøheimvegen står dessverre i fare for å bli lignende tilfeller. For området rundt Snøhetta er unikt, sårbart og uerstattelig. Norge har også forpliktet seg til å forvalte både kulturarven, villreinen og fjellreven vi finner på Dovrefjell. Og kanskje det er nettopp intakte fjellområder våre etterkommere med stolthet kan vise fram om 200 år?

Nå skal viktige avgjørelser tas, og siden verken villrein eller fjellrev kan ytre sine meninger, må noen gi en hjelpende hånd. Som etterkommere av urfolket som kom sammen med villreinen etter siste istid, kan vi vise til lange tradisjoner på Dovrefjell. Poenget er at vi fortsatt må kunne greie å gå litt, for å komme til fjells. At det skal være en menneskerett å få kjøre bil til foten av Snøhetta, blir helt feil. Mange har satt sin lit til kunnskap, kompetanse og miljøbevissthet hos de berørte parter i Snøheim og Snøheimvei-saken. Derfor har vi heller ikke stått på barrikadene. Vi trodde faktisk det var en selvfølge at Dovrefjell skulle tas bedre vare på etter at det ble vernet. Innerst inne lengter vel de fleste etter å «få tilbake» dette fjellområdet, som vi lånte bort til Forsvaret i så mange år.

At Hjerkinn Skytefelt skal tilbakeføres på naturens premisser, er en selvfølge. Nå blir det trolig verre enn da Forsvaret rådet grunnen. Det er nesten fritt fram å benytte Snøheimveien, og da er det fort gjort å legge seg til nye (u)vaner. Bruken av vegen har tatt helt av, og vi ser en økning i «turist-sightseeing « med lange karavaner av utenlandske bobiler som kjører innover fjellet. Det er ikke rart at Snøheimvegen er så populær, når en kan ha sin egen gratis moskussafari fra bilvinduet. For oss som har fulgt området gjennom flere år, er det ikke vanskelig å se at villreinen strever med å forholde seg til den økte aktivitet innover i nasjonalparken. Snøheimvei er et enormt skritt i feil retning!

Uklare spilleregler er kjernen i denne saken. Hvilke forutsetninger lå til grunn da Miljøverndepartementet ga DNT grønt lys for ny drift på Snøheim? Glemmer vi lovnaden om at Snøheimveien skal bort og tilbakeføres som natur? Var det snakk om en stor ombygging til 25–30 millioner for å få en moderne hytte med 80 sengeplasser i nasjonalparken? Skal Reinheim rives? Eller ble det «tilfeldigvis» at dette var en erstatningshytte da Forsvaret tok over Snøheim? Det er ikke rart at villreinnemnda protesterer på måten Snøheimutbyggingen er blitt håndtert på, når vi ser ut til å ende opp med både ei betjent turisthytte og vei nesten helt fram til døra. Den økte aktiviteten dette medfører i nasjonalparken er heller ikke utredet godt nok. Når Stortinget skal behandle saken om Snøheimveien, håper jeg at det som et minimum blir vedtatt et 5-årig forskningsprosjekt, som skal belyse den økte aktivitetens innvirkning på dyreliv og miljø på Dovrefjell. Da er det vel logisk å sette hele

Les våre tester på Internett!
www.kikkertspesialisten.no
Nå 200 modeller på lager!

ZEISS
17% Rabatt!
ZEISS
Victory FL 10x42
Victory FL LotuTec har ekstrem kontrast og er beste 10x42-kikkert testet i dis og skumring. Nitrogenfylt og vanntett. 765 g. 10 års garanti. Øvrige FL-modeller: 8x32, 10x32, 7x42, 8x42, 8x56 og 10x56.
13990,- Veil. 16200,-

Topp-klasse
Leica
17403,- Innovativ!
LEICA Geovid 10x42 m/avstandsmåler
Leicas praktiske jaktkikkert med innebygd avstandsmåler. Optikk i toppklassen. Garantert vanntett. Vekt: 900 g. 5 års garanti. Øvrige Geovid-modeller: 8x42, 8x56 og 15x56.

opticron
ULTIMATE IN VISION
Nyhet!
Villmarksliv TESTVINNER
5695,- Ny modell!
OPTICRON
Imagic 10x42 BGA SE
Testvinneren i Villmarksliv 9/2003 (pris 3000–6000 kr) ble forbedret i 2007 og har passert toppmodellen DBA 10x42 i optisk kvalitet! Nå med økt synsfelt og ekstra sterkt hus i det lette metallet magnesium. Nitrogenfylt og vanntett. 30 års garanti. Kun 706 g. Modeller/synsfelt: 8x32 (144 m), 7x42 (122), 8x42 (122 m), 10x42 (113 m).

Villmarksliv TESTVINNER
1895,- m/veske
OPTICRON
Oregon LE WP 8x42
Testvinneren i prisklasse under 3000 kr i Villmarksliv 9/2003 er blitt enda bedre med LE-okular og internfokus. Vanntett og nitrogenfylt. Gummiarmert. 5 års garanti. Kun 601 g. Øvrige modeller: 8x32 kr 1795 og 10x42 kr 1995.

Forstørr dine natur-opplevelser!
4295,- u/okular
OPTICRON
GS 665 GA/45°
Prisklassens beste teleskop.
Kun 980 g. Ypperlig for villreinfjellet, skytebane, utsikt fra terrasse og hytte, skipstrafikk, stjernehimmel m.m. Bestselgende okular: zoomokular 20–45x (kr 900) og 18–54x (kr 2000). Vanntett. 30 års garanti.

KikkertSpesialisten AS
☎ 72 88 48 00
E-mail: mail@kikkertspesialisten.no

Vedtaket i Stortinget den 4. mars i år åpner for sivil bruk av veien til Snøheim fram til 2012. Innen da skal det gjennomføres en utredning som viser hvilke virkninger veien og trafikken har for miljøet og villreinstammen i området. Foto: Bjarne Fossøy

Snøheimutbyggingen «på vent» også?

Når en i tillegg har aktører som «Bevar Snøheimvegen-aksjonen», med tidligere miljøvernminister Børge Brende som ambassadør og talsmann, er jeg redd for at en «snikopprettholdelse» av dagens veitilbud snart blir en hevd. Vegen er jo vedtatt fjernet ikke mindre enn fire ganger, og var en av forutsetningene for DNTs overtakelse og drift av Snøheim. Politikere i de berørte kommunene virker bundet av en slags meningsterror, der det trues med både fraflytting og ødelagte fjellbygder uten aktivitet. Det må vel forplikte mer, å kunne kalle seg for nasjonalparkkommune? Vi får håpe at Dovre kommune og Dovrefjellrådet kjenner sin besøkelsestid når søknaden om ombygging for Snøheim behandles. Det er lett for at en får «bukken som passer havresekken», når lokale politikere skal vedta om det skal investeres 20 til 40 millioner i kommunen eller ikke. Er det lokaldemokratiets bakside vi ser nå? Derfor er jeg, og mange med meg, redd for at økonomiske og politiske krefter overkjører alle de intensjonene som lå bak utvidelsen av nasjonalparken og verneområdene rundt Dovrefjell.

Tiden er inne for fornuftige kompromissløsninger. Jeg tror at Villreinsentret på Hjerkinn vil bli en positiv bidragsyter for økt aktivitet i kommunene rundt Dovrefjell. Gamle Hjerkinn hotell vil trenge nye drivere. Nesten vegg i vegg med Villreinsenteret vil dette være et flott utstillingsvindu for DNT. Tenk for en inntektskilde dette kan bli! Jeg er rimelig sikker på at et overnattingsalternativ ved Villreinsenteret vil bli en vinn-vinn situasjon for begge parter. Snøheim kan selvfølgelig bli drevet som en «bistasjon» med enkel standard, for dem som hadde lyst og krefter til en Snøhetta-tur. En ting er i alle fall sikkert, Dovrefjell og Snøhetta flytter ikke på seg.

Vi får håpe at flertallregjeringen, som har proklamert Norges miljøfokus og handlekraft både på Bali, i Antarktis og nå sist på Svalbard, kan høre på forskningsmiljøet i denne saken. Og at kvoten for genetisk mangfold og miljøvern ikke er brukt opp ute i verden. Det absolutt minste vi bør forvente oss er en konsekvensutredning som forteller hva Snøheimveien, en stor turisthytte på Snøheim og økt turisme, medfører for Dovrefjell. Nå er det behov for å børste støv av føre-var prinsippet og tanken om kontinuerlig forbedring i forvaltningen!

Jeg avslutter med de enkle ord: «Enig og tro inntil Dovre faller», et løfte gitt av eidsvollsmennene under Riksforsamlingens møte 20. mai 1814.

Med vennlig hilsen *Torgrim Sørseth, Skodje.* Direkte etterkommer av urfolket fra Fosnakulturen!

Red. anm.: Innlegget fra Torgrim Sørseth ble levert redaksjonen et par uker før Stortinget vedtok å la Snøheimveien ligge urørt fram til 2012. Innen da skal forvaltningen og forskerne på nytt se nærmere på hvilke virkninger en åpen vei har for miljøet og villreinen på Dovrefjell. På de neste sidene gjengir vi noe av det politikerne sa fra Stortingets talerstol tirsdag 4. mars 2008.

«KrF mener det bør gjennomføres en kartlegging av villrein, friluftsliv og næringsutvikling basert på ulike scenarioer ved tilbakeføring av Hjerkinn-anlegget. En slik kartlegging bør bl.a. ta for seg villreinens arealbruk, trekkveier og beite og effekter av inngrep. Det er svært viktig at kartleggingen og kunnskapsinnhentingen starter raskt, slik at vi kan bruke tidsrommet fram til utgangen av 2012 til å måle effektene av tilbakeføringen av skytefeltet, inkludert effekten av veien» (Saksordfører Line Henriette Holten Hjemdal, KrF). Foto: Bjarne Fossøy

Vedtaket i Stortinget den 4. mars 2008 åpner for sivil bruk av veien til Snøheim fram til 2012. Innen da skal det gjennomføres en utredning som viser hvilke virkninger veien og trafikken har for miljøet og villreinstammen i området. Med stortinget.no som kilde gjengir vi her *deler* av debatten om Snøheimveien. Bildene av stortingsrepresentantene er lastet ned fra stortinget.no (Foto: Stortingsarkivet/Scanpix)

Redigert av Arne Nyaas

Line Henriette Holten Hjemdal (KrF) (ordfører for saken): Norge er det eneste land i Europa som har intakte høyfjellsøkosystemer med villrein. Norge har derfor et stort ansvar i internasjonal sammenheng for å ta vare på villreinen og de naturlige leveområdene den er avhengig av.

Villreinbestanden ved Snøhetta er en viktig del av en unik bestand som bl.a. bare finnes ved Snøhetta og i Rondane. Den skiller seg genetisk fra annen rein i Norge. Bestanden ved Snøhetta har siden 1970-tallet variert fra mellom 1 500 til 2 500 dyr.

Den 23. mars 1999 vedtok Stortinget å opprette et nytt skyte- og øvingsfelt for Forsvarets avdelinger på Østlandet, Regionfelt Østlandet i Åmot kommune. Stortinget vedtok samtidig at Hjerkinn skytefelt skulle nedlegges, og at området skulle tilbakeføres og inngå i det utvidede vernet av Dovrefjell.

Regjeringen Bondevik II opprettet i 2002 Dovrefjell–Sunndalsfjella nasjonalpark, som omfatter området

Line Henriette Holten Hjemdal (KrF)

rundt Snøheim. Dette er Norges største verneområde. Bondevik II-regjeringen opprettet i 2003 også Dovre nasjonalpark, samtidig som Rondane nasjonalpark ble utvidet. Sammen med nasjonalparken Dovrefjell–Sunndalsfjella og Rondane sikret Bondevik II-regjeringen dermed et høyfjellsområde fra Sunndalsfjellene i nordvest til Ringebufjellet i sørøst. Dette gir det største sammenhengende verneområdet i Europa der villrein lever.

Som følge av nedleggelsen av skytefeltet hadde Forsvaret ikke lenger behov for Snøheim. Den 3. mars 2005 bestemte daværende miljøvernminister Knut Arild Hareide at Den Norske Turistforening på gitte vilkår skulle få overta Snøheim og gjenåpne den som turisthytte. Et av vilkårene var at veien inn til Snøheim skal fjernes som ledd i tilbakeføringsprosjektet for skytefeltet. Etter nedleggelsen av skytefeltet er det igangsatt et stort naturrestaureringsprosjekt med mål å tilbakeføre området til mest mulig naturtilstand. Hensynet til villreinstammen og dens leveområde på Dovrefjell er et sentralt element i begrunnelsen for prosjektet.

Det er et stort lokalt engasjement i denne saken. Kommunene Dovre, Folldal og Oppdal søkte om adaptiv forvaltning av Snøheimveien den 5. mars 2007, noe Miljøverndepartementet avslo i juli 2007.

Fylkesordføreren i Sør-Trøndelag, Tore O. Sandvik fra Arbeiderpartiet, henvendte seg i august 2007 til miljøvernministeren med anmodning om å utsette vedtaket om stenging av Snøheimveien, og at NINA får i oppdrag å sette i gang et femårig forskningsprogram for villreinstamme, vei og friluftsliv i området.

Kristelig Folkeparti er opptatt av at beslutninger skal fattes på grunnlag av kunnskap og faglige vurderinger. Det foreligger mye generell kunnskap om bl.a. villrein og forstyrrelser innhentet fra andre fjellområder. Kristelig Folkeparti mener innhenting av spesifikk kunnskap fra områdene rundt Snøheim og Snøhetta vil kunne bidra til et bedre beslutningsgrunnlag, og det vil også kunne bidra til å dempe konflikter. Kristelig Folkeparti mener derfor det bør gjennomføres en kartlegging av villrein, friluftsliv og næringsutvikling basert på ulike scenarioer ved tilbakeføring av Hjerkinn-anlegget. En slik kartlegging bør bl.a. ta for seg villreinens arealbruk, trekkveier og beite og effekter av inngrep. Det er svært viktig at kartleggingen og kunnskapsinnhentingen starter raskt, slik at vi kan bruke tidsrommet fram til utgangen av 2012 til å måle effektene av tilbakeføringen av skytefeltet, inkludert effekten av veien.

Kristelig Folkeparti er glad for at det er et flertall i komiteen som har sluttet seg til Kristelig Folkepartis merknader knyttet til gjennomføring av et slikt kartleggingsprosjekt. Det er mange kollegaer i denne sal som har sagt til sine velgere at de skal jobbe for at veien skal bestå. Jeg beklager at regjeringspartiene ikke kan være med på et forslag som er likelydende med den merknaden de er med på. Men det er flertall i denne sak for å innhente kunnskap. Det regner jeg med at Regjeringen merker seg, og at en gjennomfører flertallets politikk på dette området.

Asmund Kristoffersen (A): Energi- og miljøkomiteens medlemmer har i denne perioden gjennom reiser fått innsyn i hvordan andre nasjoner, både i Afrika og i Amerika, utøver sin vernepolitikk og kombinasjonen av bruk og vern. Det har vært nyttig.

Asmund Kristoffersen (A):

Jeg mener vi i Norge kan være stolte av den måten vi etter hvert har kombinert stadig økende vern av naturområder med en begrenset og kontrollert bruk.

Nedleggelsen av Hjerkinn skytefelt gav nye muligheter for nye naturverngevinster i området. En meget omfattende og høylydt aktivitet kunne reduseres til nærmest null, og grunnlaget var lagt for det som skulle bli Norges største verneområde.

Det hører også med i dette bildet at nettopp i dette området kan den lokale forvaltningen av naturområdene og naturverdiene stå som eksempel på god forvaltning for andre steder, både for statens forvaltning og for lokal forvaltning. Dette henger også sammen med de historiske kjensgjerningene, nemlig at befolkningens livsgrunnlag opp gjennom tidene har vært uløselig knyttet til en balanse mellom bruk av naturen og vern av naturen. Det samme har vært lagt til grunn for en skånsom tur- og fritidsaktivitet for lokalbefolkning og tilreisende. Det er bl.a. på dette grunnlag at vi skal forstå det usedvanlige brede og sterke engasjementet for fortsatt lokal forvaltning, og i denne sammenheng ønsket om å opprettholde den omstridte Snøheimveien på 14 km inn i verneområdet.

Det er ingen grunn til å legge skjul på at vi står i et dilemma mellom lokalsamfunnet og regionens sterke ønske om å opprettholde Snøheimveien og anbefalingene fra Norsk institutt for naturforskning, NINA, om fjerning av veien.

Hanne Dyveke Søttar (FrP): Jeg synes det er bra at Snøheimveien blir satt på kartet igjen, men jeg hadde håpet at saken skulle bli ferdig i dag. Det tror jeg dessverre er å håpe på for mye.

Det er et stort lokalt, til dels nasjonalt, engasjement rundt bevaring av veien, og jeg tror nok ikke at dagens vedtak vil gjøre engasjementet min-

Hanne Dyveke Søttar (FrP):

dre. Kommunene rundt nasjonalparken har akseptert mesteparten av de kravene som har blitt stilt, men jeg tror likevel ingen kan si seg fornøyd med dagens resultat. Det er for lite konkret.

En ting som kan synes lite vektlagt i debatten, er det faktum at det har gått vei inn i området i mange generasjoner. Allerede i 1834 var veien inn til foten av Snøhetta avmerket på kart. Dette viser at veien i skytefeltet ikke bare er et resultat av Forsvarets virksomhet, men at veien faktisk har vært brukt i over 150 år. Det betyr også at man ved en fjerning av Snøheimveien vil fjerne en godt innarbeidet adkomst som altså har bestått lenge.

Peter Skovholt Gitmark (H): Denne striden går tilbake til et Dokument nr. 8-forslag som er reist av Høyre, gjennom våre representanter Brende, Gundersen og Thommessen, om en over hundre år gammel vei.

Peter Skovholt Gitmark (H)

Det er litt pussig å se at stridens kjerne er 14 km vei som tre kommuner, nemlig Dovre, Folldal og Oppdal, har søkt om å beholde i sin varetekt fram til 2020. Like fullt har de fått et nei fra statsråden, selv om det var 15 000 underskrifter i deres nærmiljø som ønsket denne veien tilbakeført til kommunene.

La meg bare si at det ble fattet viktige vedtak her i 1999. Da et skytefelt ble lagt ned og et annet opprettet, gav det en mulighet for at Den Norske Turistforening overtok hytten på Snøheim. Det var en utmerket mulighet til å få flere mennesker til å bruke vår fantastiske natur, og det var en stor seier for både miljø og friluftsliv generelt. Ingen må være i tvil om at Den Norske Turistforening gjør en utmerket jobb med å tilrettelegge for både friluftsliv, rekreasjon og naturopplevelser. Det var også grunnen til at nettopp de overtok Snøheim.

I det hele er norsk friluftsliv en svært viktig kilde til både trivsel, helse og naturkunnskap, og det er en del av hvem vi er som nordmenn. Da er det viktig at Stortinget fatter vedtak som gjør at vi i størst mulig grad kan bruke vår natur, men på en skånsom måte. Det ble bl.a. gjort gjennom den forrige regjerings tilrettelegging for langt flere nasjonalparker. Dovrefjell–Sunndalsfjella nasjonalpark ble opprettet i 2002, og Dovre nasjonalpark ble opprettet, samtidig som Rondane nasjonalpark ble utvidet, i 2003, som to store og viktige eksempler.

Inga Marte Thorkildsen (SV): I 2003 oppretta Bondevik-regjeringa Dovre nasjonalpark, samtidig som Rondane nasjonalpark ble utvida. Sammen med nasjonalparkene Dovrefjell–Sunndalsfjella og Rondane sikret man dermed det største sammenhengende verneområdet i Europa der villreinen lever.

Det er igangsatt et stort naturrestaureringsprosjekt med mål å tilbakeføre området mest mulig til naturtilstand. Hensynet til villreinstammen og dens leveområde på

Inga Marte Thorkildsen (SV):

Dovrefjell er et sentralt element i begrunnelsen for prosjektet.

Et eksempel på hvor komplisert dette er, får vi med denne saken. Vi ser at det er et stort lokalt engasjement for bevaring av Snøheimveien. Aksjonen «Bevar Snøheimveien» har samlet inn mer enn 15 500 underskrifter. Fylkesordfører Tore O. Sandvik har anmodet om å utsette vedtaket om stenging av Snøheimveien, og at NINA får i oppdrag å sette i gang et femårig forskningsprogram på villreinstammen, vei og friluftsliv i området.

Inger S. Enger (Sp): Miljøvern er viktig. Det krever ulike ressurser og koster penger. Men å bruke 20 mill. kr på å grave vekk, eller fjerne, Snøheimvegen, er et ganske unyttig tiltak. Vi er mange som mener det. Det er nevnt her at det er 15 000 som har skrevet under på at Snøheimvegen skal bevares, og det er også mange som ikke har fått mulighet til å gjøre det. Dette strider

Inger S. Enger (Sp)

rett og slett mot sunn fornuft. Tilbakeføring er faktisk også et nytt inngrep, og pengene, de 20 mill. kr, skal det nok ikke være vanskelig å finne nyttig bruk for.

Dagens miljøvernminister har arva denne saken fra forrige regjering, og har lojalt fulgt opp de synspunktene daværende statsråd Hareide kom med. Hareide bestemte at turisthytta Snøheim kunne bestå, men at vegen dit inn skulle fjernes.

Flertallsmerknadene i dagens sak er med på å underbygge dette. Jeg merker meg at flertallet understreker at det er viktig å innhente spesifikk kunnskap fra områdene rundt Snøheim, og at det vil bidra til et enda bedre beslutningsgrunnlag.

Flertallet sier videre at det bør gjennomføres en kartlegging av villrein, friluftsliv og næringsutvikling basert på ulike scenarier ved tilbakeføring av Hjerkinn-anlegga. En slik kartlegging bør bl.a. ta for seg villreinens arealbruk, trekkveger, beite og effekter av inngrep.

I tillegg understreker flertallet i komiteen betydninga av at kartlegging og kunnskapsinnhenting må starte raskt, slik at en kan bruke tidsrommet fram til utgangen av 2012 til å måle effekten av tilbakeføring av skytefeltet, inkludert effekten av vegen.

Dette er i utgangspunktet god og betryggende lesning. Jeg må kanskje tilføye at hvis noen er i tvil om dette, har Senterpartiet arbeidet så godt de kunne for at Snøheimvegen skal bestå. Som sagt var dette god og betryggende lesning, men uttalelser i media fra politisk ledelse i statsrådens stab i Miljøverndepartementet har dessverre i den siste tida bidratt til å så tvil om departementets intensjon i den videre oppfølging av saken. Jeg vil derfor understreke at det er nødvendig at statsråden klargjør hva som menes. Er det sikkert at vegen er åpen til utgangen av 2012? Kan vi som mener at Snøheimvegen bør bestå, være trygge på dette? Statsrådens svar her i dag vil være avgjørende for hva jeg skal stemme. Det vil nok også være retningsgivende, i hvert fall for vårt parti, og kanskje også for hvordan andre partier forholder seg i denne saken.

Gunnar Kvassheim (V) (komiteens leder): Dette er en merkelig sak. Den startet i snøheimen og havnet i tåkeheimen! Det er en merkelig sak fordi den startet med et krystallklart og godt begrunnet vedtak. Bondevik II-regjeringen, ved miljøvernminister Hareide fra Kristelig Folkeparti, besluttet at DNT skulle få overta Snøheim og gjenåpne den som turisthytte. Ett av vilkårene som ble satt, var at veien til Snøheim skulle fjernes. Det var et kompromiss med ja til hytte og nei til vei. Hadde det vært slik at veien skulle beholdes, er jeg temmelig sikker på at Bondevik II-regjeringen ville konkludert med at en ikke ville gjenåpne stedet som hytte.

Vedtaket var faglig godt begrunnet. Det forelå en NINA-rapport som viste at fjerning av veien vil øke andelen av kvalifisert villmark og ha betydning for reinen. Det bekreftes også av det brevet som komiteen har fått fra Miljøverndepartementet i forbindelse med behandlingen av denne saken. I tillegg understrekes det at en vellykket gjennomføring av prosjektet vil kunne bli et utstillingsvindu for norsk naturvernpolitikk.

Det er ikke slik, som f.eks. Kristelig Folkepartis representant sa, at en trenger en grundig gjennomgang av dette. Dermed indikerer hun at parti-

Gunnar Kvassheim (V)

ets egen statsråd ikke hadde foretatt det da denne saken ble avgjort av Bondevik II-regjeringen. Det var et kompromiss som bygde på en nøye naturfaglig vurdering som ble foretatt. Jeg synes det er helt uforståelig at en nå begrunner de forslag som foreslås i dag, med at det er behov for å innhente mer informasjon.

Dessuten understrekes det tydelig at verdien av å innhente informasjon i en tid hvor dette området er under tilbakeføring, er sterkt begrenset. Høyre, som har fremmet et forslag om at vedtaket om å fjerne veien skal omgjøres, har ikke engang tid til å vente og å innhente informasjon før de gjør kuvending i forhold til det de var med på i egen regjering.

Hva dagens regjeringspartier mener er det helt umulig å forstå av den innstilling som er lagt fram. Det spenner fra Inga Marte Thorkildsen, som i hele sitt innlegg argumenterer sterkt for at veien skal fjernes, til Senterpartiet, som sier at fjerning av veien strider mot all sunn fornuft. Slik blir det når man i regjering skal forene de to motpolene i norsk vernepolitikk, nemlig SV og Senterpartiet. Senterpartiet vil ha vernepause og var irritert på den forrige regjering som førte en offensiv vernepolitikk.

Hva mener så statsråden om dette? Det er det mulig å stille seg undrende til. Brevet som komiteen har fått fra Miljøverndepartementet, er på to sider med en tettpakket, god begrunnelse for at veien skal fjernes. Det er to sider med god begrunnelse for det vedtaket som Bondevik II-regjeringen fattet. Det er to sider med god begrunnelse for at dette kan bli et prosjekt som blir lagt merke til utover landets grenser. Så ender det opp med to linjer til slutt hvor en sier en vil se nærmere på det innspillet som er kommet fra fylkesordføreren i Sør-Trøndelag.

Dette er meget uheldig, fordi det skaper usikkerhet rundt denne saken, hvor det forelå et klart og godt begrunnet vedtak. Jeg forstår ikke at en statsråd som har sagt at han er lei av å rydde opp etter gamle miljøsynder fra tidligere regjeringer, her nuller ut et avbalansert, godt miljøstandpunkt og skaper full usikkerhet i tiden framover. Når en hører hvordan representantene fra Senterpartiet ønsker å bruke dette og nærmest truer sin egen statsråd i dag ved å stemme imot sin egen regjering hvis de ikke får det som de ønsker, så vet en hva som er målet for dem som nå ønsker å innhente mer informasjon.

Jeg tror statsråden mener det som Venstre mener. Han har i dag en god anledning til å manne seg opp og gi uttrykk for et klart synspunkt og dermed unngå å sette i spill en viktig sak som det var tatt en avgjørelse i.

Jeg har også lyst til å understreke det negative i at en sak kan gjenåpnes på denne måten. Det betyr at en undergraver betydningen av andre vernevedtak og indikerer at det er muligheter for omkamp hvis en bare mobiliserer lokale aktører og gjør slik som en her har gjort, å spille på den splid som åpenbart er i Regjeringen i denne typen spørsmål.

Statsråd Erik Solheim: La oss ikke i denne smule uenighet i denne saken glemme at det i utgangspunktet jo er en gladsak at Forsvarets virksomhet på Hjerkinn nedlegges. Et stort, betydelig friluftsområde, et av de aller største vi har i hele Sør-Norge, frigjøres og kan helt eller langt på vei tilbakeføres til sin naturlige tilstand. Det er en svær, flott, fin ting som, uansett den lille uenighet om faktisk

Statsråd Erik Solheim

en liten flik av dette, nemlig veien, må bli stående. Vi må ikke glemme det.

Den legendariske Ringebu-ordføreren Erik Winther snakket om at en må få ut småsteinen av skoene. Med det tror jeg han mente at det faktisk er ganske flott å gå innover der, og den lille irritasjonen som noen da måtte føle, er som småstein i skoene å regne i et svært og flott område. Det må være utgangspunktet.

Så har Norge – en annen del av utgangspunktet – et helt særlig ansvar for å ta vare på villreinen. Det ansvaret tar Regjeringen alvorlig. Etableringen av et villreinsenter på Hjerkinn er et synlig bevis på dette. Det er en del av vårt internasjonale miljøansvar, men det er også noe av det flotteste dyrelivet som finnes i Norge. Det gir – uansett konklusjonen på selve veispørsmålet – en mye større mulighet til å ta miljøansvar.

Så er det riktig, som representanten Kvassheim sa, at det Bondevik II-regjeringen her kom fram til, åpenbart var et kompromiss. Det gikk ut på at en skulle åpne for at Den Norske Turistforening skulle få overta Snøheim. Det var et kompromiss mellom bruk og vern. Men det hører med til historien, når man blåser seg opp til ganske betydelige høyder over andre, at det var nettopp representanter for Bondevik-regjeringen som ønsket å nulle ut det kompromisset som Bondevik-regjeringen fant, og brakte saken inn i Stortinget. Jeg sier ikke det med ironi – bare litt ironi – men det gjør i hvert fall at vi kanskje bør dempe gemyttene noe i denne saken.

Komiteens flertall mener at innhenting av spesifikk kunnskap fra områdene rundt Snøheim vil kunne bidra til et enda bedre beslutningsgrunnlag, og de mener også at det kan bidra til å dempe konflikter. Flertallet mener derfor at det bør gjennomføres en kartlegging av villrein, friluftsliv og næringsutvikling basert på ulike scenarier ved tilbakeføringen av Hjerkinn-anleggene. En slik kartlegging bør bl.a. ta for seg villreinens arealbruk, trekkveier, beite og effekter av inngrep. Det gir ingen mening å gjennomføre hele denne utredningen dersom konklusjonen er gitt på forhånd. Derfor er jeg enig i det som ligger i forslaget fra Høyre og Kristelig Folkeparti, at man kommer tilbake til Stortinget for endelig beslutning i denne saken på basis av den informasjon som dette betydelige arbeidet med innhenting av mer kunnskap, medfører. Det forhindrer ikke at jeg personlig er meget skeptisk til varig trafikk på denne veien, og mener at det er meget sterke grunner for at den bør stenges. Men det er ikke noe galt og negativt i kompromisser, tvert imot mener jeg at det er en ganske stor og fin ting at vi evner å inngå kompromisser i Norge. At det inngås kompromisser mellom det lokale engasjement som har vist seg i denne saken, og det betydelige verneansvaret som vi har, at vi nå får dette utgreid mye, mye bedre, og at vi med mer detaljkunnskap får sett på i hvilken grad dette har innflytelse på villreinens bevegelser og liv, må bare være av det gode.

Men la meg likevel, siden noen av representantene tar litt av i motsatt retning, slik jeg ser det, bare minne om at Norsk Institutt for Naturforskning sier at en opprettholdelse av veinettet

«vil medføre en permanent fortsettelse av hovedskadevirkningene som Forsvarets aktiviteter har påført dyrelivet i området, og vil med stor sannsynlighet kunne forsterke denne virkningen ved overføring til allmenn og mer ukontrollerbar sivil bruk. En tilbakeføring av faste inngrep i form av veger, vil øke andelen av kvalifisert villmark i området betydelig. I tillegg vil sanering av Snøheim ha klar positiv betydning for reinen på lang sikt. Dette vil sikre tilbakeføring av reinens leveområde og tilhørende kvaliteter som tilsvarer tilstanden før etableringen av skytefeltet. Herunder vil en på lang sikt kunne påregne en økning i bæreevnen på 10–15 pst.».

For å oppsummere mener jeg at det er all mulig grunn til å være kritisk og skeptisk til åpning av dette veiområdet. Det er gode grunner til at hensynet til villreinen tilsier at veien bør stenges for trafikk, men det er også alle mulige gode grunner til å inngå det kompromisset at dette blir grundig utredet, og at man da kommer tilbake med en endelig konklusjon i 2012.

Per Roar Bredvold (FrP): Det er en litt trist dag i dag for dem som kjemper for å bevare Snøheimvegen på Dovrefjell. Fremskrittspartiets forslag om å omgjøre vedtaket om fjerning av Snøheimvegen faller dessverre, ser det ut til. Så får vi se hva som skjer i 2012.

Som tidligere yrkesaktiv offiser har jeg vært på Hjerkinn i forbindelse med min jobb mange ganger, og jeg kjenner området, naturen, dyrelivet og Snøheimvegen rimelig godt. Jeg tror ikke at det å beholde denne veien på ca. 14 km, til stor glede for mange brukere som ellers hadde hatt problemer med å bruke naturen her, på noen måte vil skade dyrelivet eller naturen generelt i dette store naturområdet.

Mens Forsvaret var på Hjerkinn, var det stor militær aktivitet, ikke bare av norske, men også av utenlandske mannskaper. De brukte alle Hjerkinn som et godt sted å øve, og området gav muligheter for bl.a. skyting med store og små våpen og bruk av små og store kjøretøy. Det gav muligheter for store øvelser av forskjellig lengde. Til og med bombefly fikk øve her. Til tross for all denne aktiviteten, viste det seg at dyre-

Per Roar Bredvold (FrP)

mengden var stor og voksende. Det så ikke ut som om dyrene lot seg nevneverdig plage av alt bråket til sine tider. Rein og moskus gikk side om side med krigende soldater. Samtidig var det ordinær jakt på den tiden av året da dette var lov.

At man etter at Forsvaret har trukket seg ut, skal bruke store økonomiske midler, kanskje 20 mill. kr, på å fjerne en vei som er der og har vært der i snart 200 år, er for meg vanskelig å forstå. Det er greit og ikke minst bra at det ryddes opp etter Forsvaret, og at mest mulig går tilbake til slik naturen en gang var. Men å fjerne denne veien og dermed også fjerne livskvaliteten for noen blir totalt feil. Når dette også er imot kommunen og lokaldemokratiets ønske, blir «feilgrep» det ordet som står igjen. Derfor må veien bestå, slik at området kan brukes av alle.

Torstein Rudihagen (A)

Torstein Rudihagen (A): Eg er einig med Erik Solheim i at dette er ein gladdag, fyrst og fremst i forhold til det enormt viktige vernetiltaket som ligg bak. Dessutan blei eg litt dobbelt glad da eg høyrde Erik Solheim klargjorde det som ville bli oppfølginga av denne saka, etter ei noko vag innstilling.

Rett nok oppfattar eg kanskje at Erik Solheim og eg har ulike syn på kva som bør bli konklusjonen i denne saka, men vi er iallfall einige om at det no bør vere ein prøveperiode fram til 2012, der ein innhentar nødvendig kunnskap om konsekvensane for villreinen dersom Snøheimvegen består. Da understrekar eg det som Solheim sjølv sa, at da bør ikkje konklusjonen vere gitt på førehand. Da kan det like gjerne bli den eine som den andre konklusjonen.

Som det er referert til i forslaget og i innstillinga, er Dovrefjell–Sunndalsfjella nasjonalpark Noregs største verneområde. I hop med Rondane er dette det største verneområdet i Europa der villreinen lever. Med avviklinga av skytefeltet på Dovre er leveforholda for villreinen blitt betydeleg forbetra. Det er det som er det store og viktige tiltaket som vi er einige om, og som folk busette i regionen rundt òg er einige om. Det overordna er å sikre det biologiske mangfoldet og det økologiske natursystemet.

Da må eg seie at når dette blir gjort, kvifor må da Snøheimvegen, som i denne samanhengen sannsynlegvis har minimal betydning for villreinens overlevingsmoglegheiter, fjernast? Eg trur eg må bruke same orda som Solheim gjorde da han refererte tidlegare oppsynsmann i Ringebu og ordførar Erik Winther: Skal vi få folk med oss og få forståing for ei sak, må vi fjerne småstein i skorne. Med det meiner ein: Når vi har fått forståing for at det er nødvendig å ta det store grepet å verne det området, kvifor da kome med forslag og tiltak av bagatellmessig art som rett og slett provoserer fram det motsette?

Fjerning av Snøheimvegen er eit slikt tiltak som skapar irritasjon. Det er faktisk 15 500 som har skrive under på at dei vil bevare Snøheimvegen. Det må da bety noko. Vi kan ikkje arrogant oversjå det og seie at den fylkeskommunen og befolkninga som her reagerer, ikkje veit. Folk i regionen har gjennom heile historia levd både av og med naturen, og dei har sjølvsagt inga interesse av å øydeleggje naturen – heller ikkje reiselivsnæringa, som ikkje har noka interesse av å sage av den grøne greina som dei sjølve sit på.

Derfor er eg veldig glad for at Solheim i denne debatten har klargjort kva som vil bli oppfølginga av Snøheimvegen-saka i tida framover, så får vi kome tilbake til det i 2012.

Thore A. Nistad (FrP): På Dovre har reinsdyra levd med riksveier, europaveier, jernbane, panservogner og lavtflyvende bombefly i alle år, og dyrestammen har bare økt. Dette er det storsamfunnet som har ordnet med. Men nå når militæret for-

Beredning av alle sorter skinn
Salg av skinn og skinnprodukter

Se vår nettsider
www.roarpels.no
for råd og tips

Roar Pelsindustri
Postboks 157 – 1300 Sandvika

Tlf: 67 54 87 02 - E-mail: roarpels@start.no

Thore A. Nistad (FrP)

svinner, er det plutselig det lokale bygdemennesket som betraktes som en mulig skadevolder i fremtiden. Storsamfunnet og miljøforvaltningen fratar oss bygdefolket retten til å bestemme i vår egen bygd.

Vi sier at vi vil ha folk i bygdene. Vi vil styrke lokaldemokratiet, sier vi. Vi vil ha lys i vinduene, som det så kjekt heter i senterpartisjargongen, men hva gjør man? Jo, man overkjører lokalbefolkningen ved enhver anledning.

Bygdefolket trengs for å bevare naturen. Det bærer galt av sted hvis vi glemmer følelser og verdier, og praksisen til bygdefolket som lever i pakt med naturen og landskapet i bygda. Respekt og nyansert innsikt i lokalbefolkningens potensial som naturforvaltere er i liten grad til stede i miljøforvaltningens verdigrunnlag og praksis.

Miljøforvaltningen og de såkalte miljøtilhengerne betrakter oss bygdemennesker i stor grad som skadevoldere, og de fratar oss retten til

Thomas Breen (A)

selv å bestemme over egen bygd. Slik er det dessverre i sak etter sak når det gjelder noe som er for bygda.

Til slutt kunne det være litt morsomt å komme med en liten spydighet. Det har vært snakk om småstein i skoene her. Småstein får en når en går på en grusvei, som denne veien er i dag. Kanskje vi skulle asfaltere denne veien etter valget i 2009.

Thomas Breen (A): Jeg hadde egentlig skrevet et knakende godt innlegg som jeg nå må legge til side etter å ha hørt på debatten her.

Aller først er jeg glad for presiseringen fra miljøvernministeren. Han sier nå klart at vi skal ha et forskningsprosjekt, og at veien skal bestå inntil det er klart. Det er nettopp det de tre kommunene søkte om. Det er ingen av de kommunene som søkte om varig vern av veien, slik som enkelte prøver å framholde det. Det er heller ikke slik som Fremskrittspartiet sier, at aksjonsgruppen ønsker en varig verning av veien. Tvert imot har de stått på kommunens linje og ønsket kunnskap rundt det.

Så er det også slik at veldig mye av det opprenskningsarbeidet som gjøres, må fortsette. Det kan vi ikke stoppe. Det er også slik at storparten av veiene i området skal bort. Så det er en del ting som på en måte er litt unyansert i debatten, synes jeg.

Bare for å ta en litt kort historikk som et lite svar til representanten Skovholt Gitmark: Det var de lokale som initierte utvidelsen av Rondane nasjonalpark. Det var de lokale kommunene som ønsket nasjonalpark rundt Snøhetta-området og Sunnmørsfjella. Det har da heldigvis gått i orden med lokal forvaltning. Det var ikke gitt at det skulle gå lett. Det var mye støy tilbake lokalt i alle de åtte kommunene og fire fylkeskommunene da prosjektet begynte. Men i arbeidet med å få på plass en forvaltningsplan har det gått seg til, slik at alle kommunestyrene har fått en felles forståelse av nytten av vern. Det er også slik at alle åtte kommunestyrene har sluttet fullt opp om den forvaltningsplanen som nå er vedtatt.

Ola Borten Moe (Sp)

Det er også en forvaltningsplan som Miljøverndepartementet har skrytt mye av.

Bare som en digresjon kan jeg si at Rondane nasjonalpark fortsatt ikke har noen helhetlig forvaltningsplan – det er statens ansvar – og den har stått der siden 1968. Så det er ikke alltid slik at lokal forvaltning og lokalbefolkningen ikke gjør jobben sin. Jeg tror det er derfor vi fikk det voldsomme engasjementet rundt Dovrefjellplatået med over 15 000 underskrifter. Det er flere underskrifter i den kampanjen enn det bor folk i de tre kommunene som søkte om en adaptiv forvaltning. Så det har vært et voldsomt engasjement, og det er veldig bra. Jeg tror ikke jeg har sett det samme engasjementet i det området siden det var diskusjon om nedleggelse av gruven og hva vi skulle bruke anlegget der til. Den gangen kom det 5 000 miljøvernere og skulle marsjere opp på Snøhetta i protest mot spesiallagringsavfall. Det var midt i reinkalvingen. Så vi har alle av og til noe å lære. Det er referert til Erik Winther. Jeg skal ikke være med på å gjøre ham til en stor profet i dag, men han har virkelig mye å fortelle alle og enhver om villreinforvaltning. Mye av den kunnskapen han har bygd opp fra midt på 1970-tallet og fram til nå, har han overført til de fire forvaltningsansvarsområdene for de fire villreinstammene i området. Det er en stor lokal stolthet over hvordan vi har forvaltet villreinstammen vår, og jeg tror ingen av disse

kommunene ønsker et vedtak i denne saken som går ut over villreinen. Derfor ønsker man også et forskningsprosjekt.

Ola Borten Moe (Sp): Jeg vil begynne med å understreke tilfredshet med det svært klargjørende innlegget som miljøvernministeren kom med. Vi er selvsagt svært glade for at det kom.

Så er det viktig å si at det er veldig synd hvis dette skal gjøres til et spørsmål om man er for eller imot villrein. Jeg tror også at miljøvernministeren var veldig klok da han sa at i det store bildet er det stor grad av enighet. Det er enighet om at det skal brukes mange hundre millioner kroner på å rydde opp etter Forsvarets aktivitet. Det er enighet om at man skal tilbakeføre det aller meste av veisystemet. Det er kun denne veistubben det er snakk om. Ellers er det som sagt stor grad av enighet om at forholdene for villreinen skal forbedres betydelig.

Det kan heller ikke være noen tvil om at forholdene for villreinen må bli langt bedre i framtiden, uansett løsning for denne veistubben, når Forsvaret avvikler sin aktivitet, når man tar bort den forurensningen som har foregått gjennom tiår, og når man fjerner en stor del av veinettet. Derfor er det veldig synd at representanten Kvassheim bruker denne anledningen til å øke konfliktnivået, til å skape en større avstand mellom den følelsen man sitter med lokalt, og det behovet Kvassheim har for å markere egen politikk.

Nettopp det faktum at det var Kristelig Folkeparti og Høyre som reiste dette spørsmålet, viser at det ikke er et enkelt svar knyttet til hva som er godt miljøvern, og hva som ikke er det. Jeg har tvert imot lyst til å si at jeg tror at for veldig mange i dette området er det nettopp kjærligheten til området, kjærligheten til naturen og ikke minst til villreinen som gjør at man er interessert i tilrettelegging for at man skal kunne komme inn og kunne dra glede av området. Det er derfor, tror jeg, så mange har engasjert seg. Hvis denne veien forsvinner, vil det f.eks. bli sånn at det blir vanskelig å komme seg inn på dagstur, og det vil gjøre Snøhetta, nasjonalfjellet, utilgjengelig. Det fjellet som er nærmest myteomspunnet i norsk kultur, vil det ikke lenger være mulig å besøke for folk som ikke er spreke.

Nå skal vi inn i en utredningsjobb, og det er viktig ikke å trekke konklusjonen på forhånd. Det er jeg enig i, og jeg ønsker også at det legges til grunn for den bestillingen Miljøverndepartementet skal gjøre avtale om når de retter seg mot forskningsinstitusjoner.

Tore O. Sandvik refererer til NINA. Vedkommende som har vært sterkest involvert i villreinforskning der, Per Jordhøy, trakk seg fra et prosjekt som Børge Brende var styreleder i, «Villreinfangsten som verdensarv», i protest mot at forslaget ble fremmet. Det synes jeg det er greit å utfordre på (presidenten klubber), nettopp fordi det virker å være fagmiljø (presidenten klubber) som har tatt klart stilling til hva som skal være svaret. Jeg forventer (presidenten klubber) at vi legger et åpent sinn til grunn også der.

VILLREINEN S kjøkkenkrok

Øystein Landsgård

Mørning av viltkjøtt og tilberedning

De fleste har sikker hørt at kjøtt skal mørnes i 40 døgngrader – min påstand er at dette er ALT FOR LITE.

Selv bruker jeg helt andre kriterier for å få godt mørnet kjøtt.

Det er svært viktig å starte ved slakting – absolutt renslighet og nøyaktighet kreves. Så raskt som mulig etter slakting må kjøttet få en hinne. I reinsfjellet kan det være fornuftig å legge kjøttstykkene utover en stor stein eller liknende slik at du får god lufttilgang, MEN LEGG KJØTTET I EN STOR VILTPOSE SLIK AT DU IKKE FÅR PROBLEMER MED FLUER.

Når jeg mørner elg, henges den hel i et slakterom, mens en voldsom vifte sørger for at kjøttet får den viktige hinna i løpet av kort tid.

For å avgjøre hvor lenge du skal mørne kjøttet, kan du prøve «fingermetoden». Stikk pekefingeren inn i et ferskt kjøttstykke og trekk den raskt tilbake – du vil oppleve at kjøttet spretter ut igjen, nesten som viskelær. Etter en uke kan du prøve samme operasjon på nytt, nå vil ikke kjøttet sprette ut igjen på samme måte. Kjøttet er skikkelig mørt først når merket etter fingeren forblir synlig i kjøttet! tiden kan variere avhengig av temperatur, lufttilgang og fuktighet – regn med at du kan mørne mye lenger enn folk tror, (jeg mørner ofte i 2 – 3 uker).

Etter en skikkelig mørning har du et fantastisk råstoff som du ikke får kjøpt hos noen slakter – ta godt vare på det og behandle det som det fantastiske råstoff det er, også når du skal tilberede det.

Tilbereding

Prøv langsteking av kjøtt ved lav temperatur! Det bevarer kjøttet saftig og mørt og det gir anledning til bruk av urter uten at disse «brennes» på kjøttet når temperaturen er høy.

Jeg starter med å salte og pepre kjøttet etter at kjøttet er «reinskjært» – ved langsteiking bruker du dobbelt så mye salt og pepper som du gjør ved vanlig steiking. Så bruner jeg kjøttet i steikepanne med margaring, jeg bruker ikke oljer eller smør som setter sin egen smak på kjøttet. Etter bruning kan du gni inn kjøttstykket med urter – knuste einebær, basilikum og timian er bra sammen med viltkjøtt. Legg kjøttstykket i en ildfast form eller i panne og stek i stekeovn i minst 10 timer ved temperatur på 60 grader, (kjøttet endrer seg ikke så mye om du steker et par timer mer). Det er viktig at temperaturen ikke er høyere enn 60 grader, er den over 62 grader ødelegger du den ekstra mørningen du får gjennom denne stekemetoden.

Du vil få et kjøttstykke som er utrolig mørt, som har en flott kjøttfarge og som har bevart den gode kjøttsmaken.

PRØV DENNE STEKEMETODEN og du vil oppleve viltkjøtt på en ny måte – god appetitt.

Øystein Landsgård

For å pirre appetitten litt, viser jeg langstekt flatbiff av elg med en sellerirotpure og brokkolitimbal med en saus lagd på portvin, dijonsennep og kraft og med sopp og pinjekjerner. Foto: Øystein Landsgård

Bøker til nytte og glede

I løpet av året mottar redaksjonen i Villreinen noen få bøker direkte fra forlag eller forfatter, til velvillig omtale. I år har Tun Forlag sendt tre og Friluftsforlaget to. Samtlige utgivelser kan trygt anbefales.

Den boka som jeg kastet meg over med størst interesse, er avgjort **Alt om Rypa**. Her har forfatter Hans Chr. Pedersen og bilderedaktør Dag H. Karlsen signert et praktverk. Som ansvarlig for de årlige rypetellingene i Dalsbygda siden 1992, er jeg personlig involvert i alt som har med ryper og rypeforvaltning å gjøre. Det siste kapitlet i boka dreier seg i helhet om forvaltning og effekter av jakt, og her summerer Hans Chr. Pedersen resultatene av det landsomfattende lirypeprosjektet i årene 1996–2001. Samtidig kommer Pedersen med en rekke gode råd om hvordan dagens forvaltning kan forbedres. Kapitlet «Forvaltning og effekter av jakt» alene bør være lokkemat nok til få rypeentusiastene til å løpe og kjøpe.

«Alt om Rypa – biologi, jakt, forvaltning» er smekk full av flotte – og spesielle – foto av anerkjente fotografer i inn- og utland. Som bilderedaktør og som største bidragsyter på fotosida, har Dag H. Karlsen all grunn til å være fornøyd med egen innsats. Samarbeidet mellom Pedersen og Karlsen har resultert i en sikker «innertier». Utgiver er Tun Forlag.

Viltet av Olav Hjeljord er også et meget godt kjøp. Dette er «ny-utgaven» av klassikeren «Viltbiologi» som Hjeljord ga ut i 1980. I år kom oppfølgeren «Viltet – biologi og forvaltning». Årets utgivelse er oppdatert og vesentlig bedre illustrert med fargerike kart og diagrammer, og flotte bilder. Boka er tredelt. Første del tar for seg viltbiologi generelt. Del to er den største i omfang, og her presenteres artsgruppene kapittelvis. Del tre er i helhet viet forvaltning, og her diskuteres utfordringer knyttet til leveområder, jaktutøvelse, beskatning, roviltkontroll og beiting.

«Viltet» presenterer stoffet på en populær måte, og passer derfor like godt for jegeren og friluftsentusiasten, som forskeren og forvalteren. Olav Hjeljord har i dag hovedansvaret for undervisningen i viltforvaltning ved Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB), og det var Hjeljord som i 2005 var kontaktpersonen mellom den russiske villreinforskeren Leonid Baskin og redaksjonen i Villreinen (Villreinen 2005, side 43-52). Utgiver er Tun Forlag.

Norsk Jaktleksikon er det første fagleksika utgitt i Norge over alle emner knyttet til jakt. Utgiver er Friluftsforlaget i Arendal. Her er de fleste og viktigste oppslagsordene med, eksempelvis Villrein, Villreinen (bladet som du nå leser), Villreinjakt, Villreinklienten, Villreinnemnd, Villreinområde, Villreinrådet, Villreinutvalget og Norsk villreinforvaltning. Om bladet Villreinen står det følgende: «Tidsskriftet om rein og villreinforvaltning. Førsteutgivelse i 1986. Utgiver er Villreinrådet i Norge. Inneholder siste nytt fra villreinområdene, forskningsstoff, lokalhistorisk stoff, populærvitenskapelige artikler, samt flotte bilder fra villreinfjellet. Et meget interessant tidsskrift for alle som interesserer seg for jakt og forvaltning av villrein. Tidsskriftet har også en del annet stoff fra fjell-Norge. Se www.villreinen.no». Fagkonsulenter har vært Atle Mysterud, Ronny Torp, Sven Stenbrenden, Tor Punsvik og Kåre Vidar Pedersen.

Dette er bøker som bør friste noen og enhver. Foto: Arne Nyaas

«Norsk Jaktleksikon» kan trygt anbefales. Det bør nevnes at samme forlag i 2002 ga ut «Norsk Fjelleksikon» (som blant annet har bred omtale av villreinområdene i Norge).

Rondane utgitt av Tun Forlag er også ei praktbok. Rondane er et av våre mest spennende fjellområder, og her har naturfotograf Frank Ivar Hansen vandret på kryss og tvers siden midten av 1960-tallet. I boka får du tips om fotturer i området, spennende toppturer, sykkelturer og aktiviteter for barn og ungdom. I tillegg presenterer Hansen informasjon og praktfulle bilder knyttet til nasjonalparken, geologi og plante- og dyrelivet. Han bruker også plass på setring og fangstanlegg – og kjente fjellfolk og kunstnere som har hentet inspirasjon i Rondane-området opp gjennom historien.

«Rondane – natur, kultur, friluftsliv» vil utvilsomt friste enda flere til turer sommer og vinter i denne flotte delen av Norge. Utgiver er Tun Forlag.

Arne Nyaas

Spennende villreinjakt

GREI MÅTE: Hjem etter vellykket storbukkjakt i Forollhogna. Senere på høsten ble det blodslit nok under tøffe forhold i høstfjellet. Bildet er tatt fra PC-skjermen, og rettferdiggjør på ingen måte filmens gode tekniske kvalitet.
Foto: Arne Nyaas

Radarparet Kristoffer Clausen og Martin Blom har sluppet en ny jakt-DVD. Denne gangen fra jakt i tre sørnorske villreinområder i fjor høst.

Arne Nyaas

Blom og Clausen, som tidligere har produsert jakt-DVDene «Drømmen om storoksen», «I skogsfuglens rike», «Skogsfugljakt med stående fuglehunder» og «Bukkefeber», viser nå at de også er dyktige villreinjegere, både med rifle og kamera. Opptakene i fjor høst er gjort i Forollhogna, Ottadalen og Knutshø villreinområder. Med på jakta er Runhild Gjelsvik, Bloms samboer og jaktkamerat.

Samarbeidspartner

NJFF har de senere årene stått som samarbeidspartner på flere jakt- og fiskefilmer. Denne gangen har jeger- og fiskerforbundet samarbeidet med radarparet Blom og Clausen, og NJFF tilbyr nå filmen med 30 prosent medlemsrabatt.

Premierevisningen på «Reinsdyrjakt» skjedde for full sal i Frogner Kino i Oslo tirsdag 26. februar, mens undertegnede hadde gleden av å betrakte filmen på egen PC. Etter den sene kveldstimen kan jeg trygt anbefale produktet, ikke bare for ivrige villreinjegere, men like gjerne for folk som setter pris på spenning og opplevelser i storslått, norsk natur.

Mange gode råd

Som ivrig villreinjeger siden 1981 og med bakgrunn som redaktør for årboka Villreinen og nettstedet www.villreinen.no, er jeg sikker på at DVD-en «Reinsdyrjakt» vil falle i smak så vel hos garva villreinjegere som blant «ferskinger». I tillegg til de mange spennende jaktsituasjonene, benytter Martin Blom anledningen til å forklare hva som kreves av deg som villreinjeger - og når det er forsvarlig å felle dyr. Villreinjegere flest er blitt flinke til å holde igjen skudd. Med ett unntak (en kalv) er jeg imponert over fellingene og jegeratferden i den nye jaktfilmen. Det samme gjelder slaktingen og kjøtthåndteringen. Martin Blom er en dyktig pedagog og en god formidler.

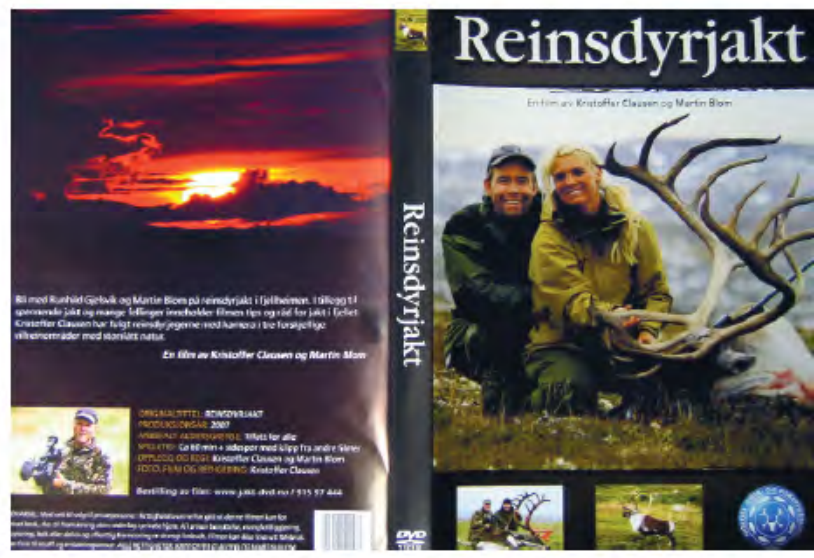

Og sist, men ikke minst, viser filmen at jakt på villrein ikke egner seg for pyser. Du skal være i god fysisk form for å gå kilometervis med ryggsekken smekk full av kjøtt - og du skal være forberedt på store værmessige forandringer.

Godt håndverk

Kristoffer Clausen, som har eneansvaret for filming og redigering, beviser nok en gang at han er en ener på området. Smakebiter fra filmen kan du se på følgende nettadresse: http://www.jaktogdvd.no/jaktfilmer/reinsdyrjakt-reinsdyrjakt-dvd.html

Hjernemarken – en klimavinner

I løpet av våren og høsten 2007 ble det funnet 20 døde dyr i Vest-Jotunheimen. Veterinærinstituttet slår fast at en syk kalv som ble avlivet, hadde omfattende betennelse i ryggmargshinner og røttene til ryggmargsnervene - og at forandringene er forenlig med hjernemarkinfeksjon (Elaphostrongylose).

Arne Nyaas

– Infeksjon med *Elaphostrongylus* (hjernemark) er svært vanlig hos rein, hjort og elg her i landet. Dyrene blir i stor grad smittet som kalver, og ved tunge infeksjoner kan det oppstå symptomer på lammelse, generell svakhet og hjerneskade. I tillegg kan trolig moderate infeksjoner medføre en viss svekkelse av kalvenes kondisjon, og dermed påvirke deres evne til å klare seg gjennom vinteren. Parasittene har en komplisert livssyklus, påpeker veterinær Kjell Handeland i svaret til Luster kommune. Videre gjør veterinæren og seniorforskeren oppmerksom på følgende:

«Hjernemark er en mye benyttet betegnelse på parasitter (rundormer) innen slekten Elaphostrongylus. Det finnes tre ulike arter av disse parasittene som forekommer hos henholdsvis rein (*Elaphostrongylus rangiferi*), hjort (*Elaphostrongylus cervi*) og elg (*Elaphostrongylus alces*). Alle disse er svært vanlig forekommende her i landet, og dyrene blir i stor grad smittet som kalver».

Hjernemarken – en klimavinner

Hjernemarken er en klimavinner. Det ble påpekt i forbindelse med Forskningsdagene i Tromsø i fjor høst: «Hjernemarken har snegl som mellomvert, og utviklinga i mellomverten er temperaturavhengig. Under 10 °C skjer ingen utvikling. Ved 12 °C tar utviklinga 50–75 dager. Ved 24 °C tar utviklinga 12 dager. Altså: Varmere somre fører til mer hjernemark i sneglene og større smittepress for rein og andre dyr som kan smittes av hjernemark. På forskningstorget kan du se film av rein og geit med klinisk hjernemarkinfeksjon, og lære mer om denne dødelige, men fascinerende parasitten».

Jakta avlyst

Normalt teller villreinstammen i Vest-Jotunheimen 400 vinterdyr. I fjor høst ble jakta avlyst for første gang på 14 år. Etter svake vintertellinger de to siste årene og funn av 20 døde dyr i løpet av sommeren/høsten, frykter rettighetshaverne at villreinstammen kunne være bortimot halvert. Området er utsatt for snøras og dyr kan være tatt uten at dette er påvist. I tillegg døde dyr uten at dødsårsaken var kjent. Einar Fortun, fjelloppsyn og sekretær i villreinutvalget, fortalte følgende til www.villreinen.no i fjor sommer:

Ekstra ille

– De tre-fire siste årene har vi funnet døde reinsdyr i de ytre delene av villreinområdet, men vi har ingen formening om hva som kan være dødsårsaken. I år har det vært ekstra ille. Vinteren var svært hard for villreinstammen med mye snø og is, og dyra var magre da våren kom. I månedsskiftet mai/juni fant vi til sammen 13 døde dyr i Kinsedalsområdet. De fleste var ett-åringer. Samtlige dyr ble funnet i lavere deler av området, fra 550 meter og oppover til skoggrensa - på den tiden da groen kom i dalsidene. Reinen hadde gått på skrint vinterbeite og hadde trekt nedover for å finne ferskt beite. I samarbeid med veterinær Olav Hermansen sendte vi inn prøver av døde dyr til Veterinærinstituttet.

– Den 18. september fant vi tre nye kadavre fem til ti kilometer lenger sør i villreinområdet, og nye prøver ble sendt til instituttet. Samme dagen fant jeg en kalv ute i ei tjønn. Kalven levde, men greide ikke å reise seg. Kalven var lammet i bakparten, og den skalv slik at ringene bredde seg i vatnet. Jeg felte kalven som umiddelbart ble sendt hel til Veterinærinstiuttet for obduksjon. Vi ble fortalt at instituttet har mye større sjanse til å finne fram til årsaken når de får hele dyr til obduksjon. Senere fant vi ytterligere tre døde reinsdyr. Felles for de fleste døde dyrene var at vi fant dem vatn, opplyste Einar Fortun.

HJERNEMARK: Denne syke kalven i Vest-Jotunheimen var infisert av hjernemark. Det slår Veterinærinstituttet fast i obduksjonsrapporten som er sendt til Luster kommune. Foto: Einar Fortun

Åtte knallfine timer i det blå…

SUG: Eikesdalen passeres. Plutselig er det langt ned til bakken.

Noen ganger er det ekstra morsomt å jobbe med villrein. I fjor var jeg med på flyfotografering og kalvetelling i Forollhogna. Etter avsluttet jobb der, bar det vestover – først til Snøhetta Vest, senere til Ottadalen nord og sør. Men du blir nokså ør etter åtte timer med lett turbulens og to mellomlandinger på Bjorli. Her er noen av bildene. Det finnes ikke noe vakrere enn fjell-Norge i knall junisol.

Fotoreportasje Arne Nyaas

SIKKER: Pilot Erik Haugseggen før avgang fra Røros Lufthavn.

PROSPEKTKORT: Oppdal passeres med Gjevilvatnet og Gjevilvasskampen i horisont.

MEKTIG: Snøhetta Vest er vidt forskjellig fra vante trakter i Forollhogna-området.

LANGSTRAKT: Vi passerer nordvest for Reinsvatnet og Osvatnet med Aursjøen i horisont.

ENKEL TELLING: Ett av mange villreinbilder.

NØDVENDIG: En av to mellomlandinger på Bjorli. Først «bakom veggen», så mat og tankfylling.

HJEMOVER: Det går mot kveld. Vi er på tur hjemover og passerer Snøhetta.

Riksrevisjonen hever pekefingeren

PROBLEM: – Det er ikke bare bygningene i seg selv som er forstyrrende for reinen. Bygningene innebærer aktivitet, og det er særlig aktiviteten i områdene som kan skape vanskelige levekår for og fortrenge villreinen. I enkelte villreinområder er hele eller store deler av arealet påvirket av kjerneturområdene (4 km rundt alle fritidshus), påpeker Riksrevisjonen i sin rapport. Foto: Arne Nyaas

Arealutviklingen i Norge er på flere områder i strid med Stortingets mål om en bærekraftig arealdisponering. Strandsonen, vassdragsbeltene, snaufjellet og store sammenhengende naturområder bygges fortsatt ned. Byggingen av fritidshus er sterkt økende.

Arne Nyaas

Dette er noen av hovedkonklusjonene i Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering, Dokument nr. 3:11 (2006–2007), som ble overlevert Stortinget 3. juli i 2007.

Undersøkelsen viser at store sammenhengende naturområder fortsatt reduseres som følge av veibygging, andre tyngre tekniske inngrep og oppføring av bygninger – først og fremst fritidshus. Dette innebærer at områdenes verdi for friluftsliv og naturopplevelse og som leveområde for flere arter reduseres. Byggingen på snaufjellet og i skoggrensa har økt med om lag 25 prosent fra 1985 til 2005.

Aktiviteten øker

Undersøkelsen viser også at det ikke skjer noen reduksjon av byggeaktiviteten i eller nær villreinområdene. Etter 1995 har aktiviteten økt, og fritidshus utgjør en stadig større andel av byggene. Det er særlig aktivitetene i områdene som følge av bebyggelsen, som skaper vanskelige levekår for villreinen.

Sikring av villreinens leveområder er framhevet som et viktig mål av Stortinget (St.meld. nr. 21 (2004–2005)). Norge er det eneste landet i Europa med intakte økosystemer med bestander av villrein og har følgelig internasjonale forpliktelser til å ivareta villreinstammen.

Riksrevisjonen bemerker at konkretisering av overordnede bærekraftmål og vurdering av hva som er akseptabelt utbyggingsnivå bør være en prioritert oppgave for Miljøverndepartementet i fjellområdene, og tilgjengeligheten til strandsonen reduseres.

7723 nye bygninger

I perioden 1986–2005 er det bygd 7723 nye bygninger inne i villreinområdene (jf. tabellen).

Dette tilsvarer en økning på 16,9 prosent. I et belte med avstand på opptil 4 km fra villreinom- rådene er det i perioden oppført 23567 nye bygninger. Dette er en økning på 16,4 prosent.

Tabellen viser at det var en nedgang i antall nye bygninger som ble tatt i bruk i og i nærheten av villreinområdene fra perioden 1986–90 til perioden 1991–95. Etter dette har det vært en økning.

45 prosent fritidshus

Det er særlig nybygging i form av fritidshus som øker i og nær villreinområdene. Fritidshus utgjør derfor en stadig større andel av den samlede bygningsmassen i disse områdene. I hele perioden 1986–2005 var 45 prosent av bygningene som ble bygd i eller nær villreinområdene, fritidshus.

Tabell 6 Antall bygninger i og i nærheten av villreinområder (4 km), 1985–2005

	1986–1990	1991–1995	1996–2000	2001–2005	Sum nybygg	Totalt antall nybygg
Nybygg i villreinområder	1 835	1 796	1 879	2 213	7 723	53 270
Nybygg i 4 km-beltet rundt villreinområder	6 485	4 967	5 729	6 386	23 567	166 943
Totalt antall bygg	8 320	6 763	7 608	8 596	31 290	220 213